

מאמר מערכתי

שנות מעשר עני וההבדל ביניהם

במחזור הימים שבין השנה הראשונה לשבעית ישנו שנתיים המוגדרות בהלכה כשנות "מעשר עני" - הימים: שלישית וששית. האחת, השנה הראשונה, נמצאת בין שנתיים של מעשר שני ולאחריה שוב שנתיים של מעשר שני, ואילו השנה - לפניה מעשר שני ולאחריה שנת השמיטה.

האם יש משמעות לכך, והאם יש הבדל בין שתי שנות המעשר עני?

התשובה לשאלת האחרונה, על פי ההלכה, היא שאין כל הבדל בין שתי שנות המעשר עני, וכל הלוות מעשר עני שוים בין שלישית לששית. אולם מכיוון الآخر - לא ההלכתי - נראה להסביר את מהות מקומם של שנות מעשר עני, ואת ההבדל בין השנה השלישית לששית.

כידוע, במספר שבע שורשים עמוקים עוד בראשיתה של הברית, ובאופן הנגגת העולמות מאי ועד עתה, וմבוואר בספרי הקבלה והחסידות שכיוום מונחים אלו בשבע הספירות התחתונות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הود, יסוד. בעוד שהשלוש הראשות - כתר, חכמה, בינה - הינן אופן הנגגה לעצם. כן ידוע שמבנה הספירות נחלה לימין (חסד, נצח), לשמאלו (גבורה, הוד) ולאמצע (תפארת, יסוד). ספירות הימין מבטאות את החסד, הנתינה ללא כל הגבלה, ואילו ספירות השמאלו (גבורה, הוד) מבטאות את הדין והצמצום, בעוד שספירות האמצע (תפארת ויסוד) מבטאות את המיצוע והנתינה על פי הרוחמים.

ומכאן לעניינו: ספירות האמצע - תפארת ויסוד - המבטאות את הרוחמים הינן כנגד שנות מעשר עני, וכשם שספירות אלו מבטאות את ההשפעה על פי המיצוע בין החסד לא גבול לבין הדין והצמצום, כך גם בשנות מעשר עני מצווים אנו על פי התורה לעתני מפרי הארץ ותבואהה. אף עני זה, איינו כל אדם הפושט יד, אלא דוקא המוגדר עני על פי ההלכה. כמובן, לא נתינה לעני ללא כל בדיקה בהזדקקותו, אלא דוקא עני הנוצר על פי קriterיונים הלכתיים. ומכאן מידת האמצע, התפארת, הרוחמים - במקומם לשמור ולנצל באופן עצמאי את המעשר (דין, צימצום), עליינו לתיתו לעני (חסד), אך הרואי לכך (תפארת).

ומכאן להבדל בין תפארת ליסוד, ולהבדל בין השנה השלישית לששית. התפארת היא המיזוג, הפאר, הרוחמים, שבין המידות הקוטביות, היא כנגד שנות המעשר השלישית, שבין שתי שנות מעשר שני. אולם היסוד, המעביר את השפע אל המלכות, הוא כנגד שנות המעשר הששית השופעת אל השמיטה, אף היא מלכות - אפקעתה דרhamna.

יהי רצון שנזכה במהרה ביוםינו שיחzon עליינו הבורא גם דרך חכמה ובינה - Amen.

גלאון מס' 27 עוסק:

- א.** את הגליון פותח מאמרו של מօ"ר הגרא"ש עמאר שליט"א, ובו תגובה להשגת הרב יואל פרידמן ממכון התורה והארץ בעניין מיכליים שאינם נקובים ואיינט מיטלטלים לרוב גודלם, אם דינם עציץ שאינו נקוב, או לא, לעניין שמיטה.
- ב.** בהמשך הבנוו משא ומתן הלכתית בנושא "אווצר בית דין" בין הרבנים הרה"ג יוסף עוזרא זליכה שליט"א לבין הרב שניואר ז. רוחח שליט"א. והיות ונושא זה הוא אקטואלי לקראת השמיטה הבעול"ט בשנת תשס"א, ראיינו לנכוון להדפיס את הדברים לתועלת הלומדים.
- ג.** ב글יוון זה אנו מביאים את המשך התשובה בעניין הפרשת תרו"מ בנוסח קצר, מאת הרב אהרון בוарן שליט"א מעיה"ק ירושלים ת"ז.
- ד.** בשעתו"מ מתחילה אנו לפרסם מפרויקט "אווצר התשובות - שביעית" מהרב דוד אביטן, כהמשך למה שפורסם בಗליונות הקודמים על דיני חדש וערלה.
- ה.** במדור תגבותה הובאו תגבותיהם של ר' אשר גروسברג בעניין בית פאגי כתגובה לנכתב ב글יוון הקודם מאת הרב דוד אביטן. וכן תגובה מהרב משה בן גני בדיון שביעית בגדולי גג על דברי הג"ר שם"ע שליט"א ב글וון 25.

ביברא דאוריתא
המערכת

מידע הלכתי

בימים אלו - לאחר המעבר בירקות בין שנת מעשר שני לשנת מעשר עני - להבדיל מהתחלת השנה, שניתן לומר בבירור שירקות מאוחסנים, כולם כאחד שייכים לשנת מעשר שני עדין, שכן הם נלקטו בחמשית, ביום בחודש כסלו ניתן כבר לראות בשוק ירקות מאוחסנים שנלקטו בשנה הששית - שנת מעשר עני. הדברו הוא בזנים הבאים:

1. בצל יבש, זן "בית אלפא" "אוריה", אמנם אספקטם לשוקים היא טיפין טיפין אך ניתן להבחן בהם בבירור, באמצעות העלים שמצוים עליו, הצל מפוצל עם מעט קליפות.
 2. תפוח אדמה, החל מצבע חודש כסלו יופיע בשוק תפוי"א מן "קלוסטר" זן בכיר שניתן להבחן בבירור בין המאוחסנים, [בצורתו החיצונית וקליפתו קליפה יותר].
 3. גזר, בתאריך זה כבר נלקט גזר חדש, והוא ניתן להבחנה בצבעו שהוא עז יותר, ובשורשונים שעליו, ובעובי שהוא דק יותר.
 4. דלורית, בימים אלו כבר מצואה דלורית חדשה והיא ניתנת להבחנה בזיה שhai מבריקה יותר, והעוקץ שלה אינו מצומק.
- לכן: במידה וברור עונת הקטיף של אותו ירק מאוחסן, יש לעשר על פי השנה לה שיקד הירק. אך כיוון שיש ומצוי הירקות בעירוביה בשוקים, ובמידה וא"א לברר בדיקות, ישר שני עישורים מספק, הינו שיאמր: אם צרייך יהיה מעשר שני וכוכי ואם צרייך יהיה

מעשר עני וכיו'.

**ברכה
שניאור ז. רוח
יוסף המכון**

הగאון רבי שלמה עמאר שליט"א
אב"ד פ"ת וחבר מועצת הרה"ר לישראל

**בדין מיכלים שאיןם נקובים ואיןם מיטלטלים לרוב גודלם,
אם דין עציץ שאיןו נקוב, או לא, לענין שמיטה
תגובה על דברי השגה שנכתבו בගליון מס' 25**

בשלישי בשבת תשעה ימים לחידש מרוחשון התש"ס.

אל
מעלת הרה"ג יואל פרידמן שליט"א.
ממכון התורה והארץ כפר דרום.

שלום שלום ורוב ברכה, חיים עד העולם.

קיבلتني מכחצבו מיום י"ב אב הרכמן התשנ"ט. ובו העורות רבות ונכבדות על מה שכחתי בתשוי' בעניין עציצים גדולים שאיןם מיטלטלים ללא חשבי מחוברים לארץ משום כך, כשהאין נקובים, והוא נדפסה בתנובות שדה גליון 25 וננהתי מגיעתו ומבקיאותו, ישר חיליה לאורייתא. ועתה שיעינתי בדבריו כראוי אני רואה שחק נכבד מהערותיו, מתיחסים לمعايין בתשובה שבשמע שלמה ח"א (סימן ז' ח' ט'), שם באו הדברים בהרבה, להוכחה שדעת הרמב"ם ומרן ז"ל שלא כהרא"ש ז"ל, בענין גידולי גג ועלייה.

ואפתח במא依 דסימן הרב הכותב נר"ו, שהזו בעצם תכלית מטרתו לקיים דברי האגלי טל, ז"ל, מכל הנ"ל נמצאנו למקרים שדעת הרמב"ם שוגג נחשב שדה, וכו', וכיון דעתינו להכى אין יסוד לחלוקת על סברת האגלי טל, ולומר שדעת הרמב"ם והשו"ע עציץ שאיןו מיטלטל נחسب מנוקת. עכ"ל. וכדי להגיע לתכלית זו טריח ודקק בכמה מקומות, להוכיח שם הרמב"ם ומרן ז"ל סביר שהagg' חיב בתורתו"מ ושביעית ואין דינו כדין בית. אלא כמו"ש הראה"ש ז"ל בתשובהו הרמתה (כלל ב' סימן ד'), שפסקה מרן ז"ל בשולחנו הטהור בהלכות ערלה (סימן רצ"ד סעיף כ"ז). ובמחכ"ת לא שת לבו למה שכחתי שם כמה פעמים (יראה בתשוי' ההיא, בד"ה ולכאורה לפ"ז הדך וכו'). וכן בד"ה ואחר שהתברר בנסיבות שהagg' הוא כבית ממש, אין לנו הוכחה וכו') שלפי מה שהסקתי שהעיקר בדעת הרמב"ם ומרן ז"ל שהם מדרמים גג לבית, אין מקום לדוחות דברי האגלי טל, שלמד מתשובה הראה"ש ז"ל שכלים גדולים שא"א לטלטלים לרוב גודלם, אפילו שאיןם נקובים חשובים מחוברים לארץ. דלפי זה גם להרמב"ם ומרן ז"לagg' הגג נחשב מחוכר לארץ למורי, וע"כ חיב בערלה גם לשיטתם, אלא דס"ל דפטור מתרו"מ ושביעית, משום דיצא מכלל שדה. ודינו כדין בית דבודאי שהנותע בבית הוא מחוכר לארץ כמו הנוטע בשדה, רק דבית ארץ מיקרי שדה לא מיקרי, וזה ה' לגג. דחיב נמי מחוכר ומיקרי ארץ. וע"כ גם למ"ש בענויות בדעת הרמב"ם ומרן ז"ל עדים ראייתו של בעל האג"ט ז"ל יפה ובריאה. ולא היינו צריכים לסתור בנין זה כדי לקיים דברי האגלי טל, שהם שרירים וקיים גם בהיות בניין זה קיים.

אלא שכחתי שם (בד"ה ואולם אחר) דהרא"ש ז"ל שהידש לחלק בין כלי שמייטלטל ובין גג שהווארן, מחוobar, למד כן על סמך המשנה דהשרישו טהרו, שפירשה הוא ז"ל שחשובים מחוobarים לאוֹרֶן, וחיבים גם בתרו"ם. והקשה איך חיבים והרי זה עציץ שאינו נקוב, והווצרק לחלק מהנ"ל. אבל הרמב"ם ז"ל ושאר מפרשני המשנה, שפרשו דרכ לטהרה החשי כי מהחוobarים, אבל לתרו"ם החשי תלושים, וכמו שפירש הגרא"ז ז"ל ג"כ, לא הוצרכו לחלק בין עציץ שא"נ המיטלטל לבין גג, דגם בעיליה פטור כמו עציץ שאינו נקוב, ומאותר שאין הכרח לחלק, ולא מצאנו חילוק בין עציץ גדול לפחותן לעניין חיבת תרו"ם וכו', בשום מקום, ע"כ מסתבר שלא מחייבים בזה, וגם הרא"ש ז"ל חילוק בין רק מסברא דיליה, מכוח ההכרח הזה. ומה שמצאנו חילוק בין כלים וגילים העשויים לנחת לעניין טומאה וטהרה, וכמו"ש במשניות כלים פטו"ז מ"א וברמב"ם ז"ל הל' כלים (פ"ג ה"א) ועוד, לא נוכל ללמוד מזה לעניינו, דשם נלמד מהסמכות שהסימכה תורה כלים לשק, ודרכו מה שקי מיטלטל מלא וריקון וכו'. וכותב הרמב"ם ז"ל שדברים אלו הם דברי קבלה מפני השמעה, ועיי"ש שהארכתי בזה, עכ"פ מה שדוחתי לסבירת האג"ט אינו תלי בדין זה דוגה הווא כבית דוקא, ובפרט שהוספה לי כתוב שם שגם להרא"ש ז"ל אין הכרח לסבירת האגלי טל, אפשר שלא חילוק אלא בגג ועליה שהוא מחוobarים לארץ ממש וחלק ממנה, בזה הווא דעהלה שאינו דומה לעציץ שאינו נקוב. אבל כל גדור שאינו מיטלטל לא שמענו, ע"ש, ועוד כתבתי שם דיש להוכיח קצת מדבריו להיפך מסבירות האג"ט, שכחוב שם, ז"ל ולא פטו"ז בגורם אלא בזוווע בדבר המיטלטל כגון עציץ וسفינה וכו', הרי שגם ספינה חשיבא עציץ שאינו נקוב ע"פ שנראה שאינה מוחזקת מ' סאה יותר, שהוא אמה על אמה ברום ג' אמות, ועין ברכב"ם (היל' כלים פ"ג ה"ב) דמחליק בין בור ספינה גדולה לבור ספינה קטנה, הרי שאע"פ שהספינה מיטלטלה כולה בלב ים רצוא ושוב, אם הכליג גדול שלא מיטלטל בפני עצמו מלא וריקון נחשב עם הכלים העשויים לנחת שאינם מקבלים טומאה, וק"ו אם זורע בגוף הספינה או בכליג גדול שבسفינה, והרא"ש השווה ספינה סתם לכליג שאינו נקוב, ומשמעות דbullet ספינה איירוי, וע"ש בזה.

עו"כ שם מדברי הרא"ש ז"ל בתשובה הנז', נראה דהחילוק שלו אינו תלוי רק במיטלטל או לאו, אלא עיקר חילוקו הווא, אם דרך לזרוע בכך או אין דרך לזרוע, וכותב דוגה עדיף אפילו מעציץ נקוב, שאפילו ר"ש דמחשיב גם עציץ נקוב כתולוש, יודח בגג שהוא הארץ וריעעה בכך, וע"ש בדברות קדרשו, והארכתי שם בכל זה באופן שגם בדברי הרא"ש ז"ל גופיה אין הכרח לסבירת האגלי טל, וק"ו לסבירת הרמב"ם ושאר פוסקים. ואין הדבר תלוי בהא דוגה דין כבית או אין דין כבית. ולא כמו שהבין כת"ר הי"ו.

ומעתהABA לדון במה שהרבה כב' להקשota על מה שהעלית בתשובה היה, שהרמב"ם ומラン ז"ל סברי כהרא"ש ז"ל בדין ערלהLCD שהג השוב מחוobar וחיב בערלה, אך בתרו"ם ושביעית ס"ל דפטור בגג, וככ' כתוב שם שהעלית שבחתו"ם נחשב הג מנוטק, ואולם לא כך כתבתי, רק כתבתי דינגו כבית, ודודאי חשיב מחוobar רק שאינו בכלל שדה, לחיבתו בתרו"ם, אלא הווא הארץ שחייב בערלה בלבד. וכותב שם, דקשה לומר שהש"ע פסק כהרא"ש רק לעניין ערלה, והביא כמה הוכחות, ותחילה כותב דהש"ע הביא דברי הרא"ש ז"ל רק בדיין ערלה, כי עיקר השאלה שנשאל הרא"ש ז"ל היא בדיין ערלה, וכו'. עכת"ד. ודברים אלו הם טובים כשמדובר בתשובה של הלכה, בזה שיין לומר שהזכיר דינים אלו ולא אחרים, משומש שהשאלה התיחסה בעיקרה בדיניהם הללו, אבל בש"ע הם הלוות פסוקות בכל הענינים, ואם באמת הווא פוסק בזה כהרא"ש לכל הדינים, היה לו לכתב דיין זה בכל המצוות התלויות בארץ. ואם רצה לנוקוט בקצורי, היה לו לכתבו בדיין תרומות ומעשרות, והיינו לומדים דיין ערלה בק"ו, דכל החיב בתרו"ם חייב בערלה, ולא היה לו לכתבו רק בדיין ערלה ולחתת מקום לטעות ולומר דרך חיב אבל בתרו"ם פטור, מידידי דהויב בביית.

עו"כ להוכיח דבריו מהב"י (סס"י רצ"ד), שאחר שהזכיר ד' הרמב"ם בהיל' מעשר שני ורביעי (פ"ג ה"ט), דהנוטע בתוקן בית חיב בערלה, ושהוא מהירושלמי, ר' יוחנן בשם רבי ינאי אילן שנטעו תוך

בית חיב בערלה ופטור מן המעשר, ואחרי זה כתוב דין גג שמילאו עפר שחיב בערלה, המבואר בטור, וכותב ה^ב"י ז"ל, כ"כ הרא"ש בתשובה כלל ב', וכותב דעת ג' דגוטין במנוחות (פ"ד ע"ב) חנוי חרدا שבגג ושבחוורה וכו' מביא וקורא, וחניא אידך מביא ואינו קורא, בשלמא לר"ל וכו'. אלמא בגג דבית מביא ואני קורא, הינו דוקא לעניין ביכורים דבעין משבח ארץ וכו', אבל לכל ملي חשב מחוכר גמור. עכ"ל. והרב נר"ז כתוב, דאיilo ה^ב"י לה סובר שהרמב"ם ז"ל חולק לא היה סותם דבריו שלכל ملي נחשב מחוכר. עכ"ד. ותחילה יש לציין שאין דברים אלו דברי ממן ז"ל אלא דברי הרא"ש שההוא מקור הדין הזה שהובא בטור. שהרא"ש ז"ל כ' שם, וכ"ש המכונן ליטע בגג דחשייב מחוכר גמור לכל ملي לערלה ולהרומה ולהטורה טומאה, והחולש בשכת מתנו חיב. (אלא שהרא"ש כ' לשון זה קודם שהקשה מהא דמנוחות.) וממן ז"ל כיitzר ולא כתוב לערלה ולהרומה וכו'. ואפשר דבכוונה עשה כן, שלא פסק כן אלא במאי עסקיך בו שם שהם הלכות ערלה בלבד. ומ"ש מלשון הרא"ש ז"ל, שהוא מחוכר גמור לכל ملي, אין בו לסטור סברא זו, דפשיטתו דחשייב מחוכר גמור לכל ملي אלא שאינו נכלל בשדה אלא הרי הוא כמו בית, דאטו גידולי בית אינו מחוכר גמור לכל ملي, וזה לא קשה ממש.

ואולי בזה יונח לנו מה שיש לדرك בדברי ה^ב"י הנז', שהביא לתשובה הרא"ש ז"ל ושיכל ידיו ודילג הרואה שהביא הרא"ש ז"ל מב"מ (ק"י ז"ב) במי שיש לו גינה על בית הבד וכו', שמכוכיה מזוה שדרך לזרוע על הגג ולא דמי לעצין שאינו נקוב כי"ש. וכן דילג גם את ראייתו של הרא"ש ז"ל מהמשנה דמעשרות (פ"ה מ"ב) דהגדל בעליה hei כגדל בשדה, ומזה למד כ"ש למכוון ליטע בגג דחשייב מחוכר וכו'. ולא הביא אלא מי דקשיא לה להרא"ש ז"ל מההיא דביבורים במסכת מנוחות הנז'. ואדרבה היה לו להביא את ראייתו של הרא"ש ז"ל ובפרט מהמשנה דמעשרות, והקשיא תהיישם בדרכים שונות דהדווחה بكل הוא דוחה, ומיהו לפ"מ"ש בעניותיו דמן ז"ל לא פוסק בזה מכל דברי הרא"ש ז"ל אלא רק בערלה בלבד, ואם כן עיקר מה שסבירתו השו' הרא"ש ז"ל הוא ללמד שאין זה כדין עצין שאינו נקוב, אלא הוא מאחורי גמור לכל ملي וכמ"ש שם ממשו. ואעפ"כ הוא סובר דההג פטור מתרום וכו' משום-DDינו דין בית, וע"כ לא הביא ההיא דמתני' כי הוא מפרשה שלא כהרא"ש ז"ל אלא כהרמב"ם בפיה"מ וכרכ"ע מברטנורה ושאר מפרשיהם המשנה, ובחר להביא רק מי דקשיא לה מביבורים, כי ביבורים דין כערלה שלא בעין שדה דוקא, וכמ"ש בגמ' דמנוחות (פ"ד ע"ב) אין לי אלא בשדה מןין לרבות שבגג ושבחוורה וכו', ת"ל ביבורי כל אשר בארצם. (ועיין במ"ש בש"ש ח"א סי' ח' או' ט"ז בזה). וע"ז היה קשה כאשר מינכן בגידולי גג מביא ואני קורא, היה נראה דגג לא חשב גם ארץ, והוא פחות מבית, ואע"כ אפשר שיהיה פטור גם מערלה, ואפשר דהסיבה היא משום דלא חשב מחוכר לאرض, ותירץ דשאני ביכורים דבעין ממשובה שבארץ, אבל לעולם הגג חשב מחוכר לכל ملي, וממילא חיב בערלה. ולעתום דין

כבית דוקא, ופטור מתרום'ם ושביעית.

עו"כ שם לדעת הרמב"ם בהלכות מעשר (פ"א ה"י) דבית חיב בערלה מדרבןן, גם גג ועליה נחשים מחוכר עכ"פ מדרבןן. ובמהילה, גג ועליה חשייבים מחוברים גמורים לאיך מדרבןן, אלא דין כבית דנפקி מכלל שדה. ואה"נ דכם שבית חיב במעשרות מדרבןן ה"ה נמי גג ועליה. ומה שהוסיף וכותב שם, יותר על כן הרמב"ם שם התיחס לדין חיב מעשר בביתו, ולאחר מכן (בHALCA י"א) כתוב דין עלייה, שאפי' השristol הבלתי פטורים וכו'. ואם דין עלייה דין בית, היה הרמב"ם מצרך דין עלייה בהלכה י' ולאחר מינכן יכתוב ויראה לי שהחיבים במעשרות מדריביהם. ע"כ. ובאמת אין שם הכרח מזה שדרכו של הרמב"ם ז"ל לנקוט את המבוואר בגمرا, ודין בית מבואר בגם' דירושלמי והוא היודיש דין בפני עצמו דבעין שדה במעשר ובית אינו בכלל שדה, וכותבו בהלכה מיוחדת. ומשבאי מה שobaoar בgam', הוסיף וכותב מה שנראה לו לחדרבו, דמ"מ חיב מדבריהם שהרי תננה העומדת בחצר וכו'. וגם הדיין המבוואר בהלכה י"א הוא מבואר במשנה דמעשרו' (פ"ה מ"ב) וכותבו בפני עצמו שיש בו חידושים וחילוקים משלו, ומה שכ"א אומר שגס בעליה יהיה חיב מדבריהם, י"ל דאה"נ שלא גרע מבית, אלא שהסミニו לדין בית וסמך עלי שילמד זמ"ז. ועוד יש מקום לומר שהחיב דרבנן שייך רק בההיא דהילכה י' שהוא נתע בבית

בכונה, אבל בצלים אלו שהシリשו מאליהם, אפשר דגם מדבריהם פטורים, וכן כתביות בתשרי' שבשمعו שלמה ח"א (חיו"ד ס"י ח' אות ט"ז ד"ה ומה שראינו) דברתאי בזה הטעם שאמרו בירושלמי שאין רוצה בהרשתן דעתן טעם למה לא יתחייב מדרבן, דכשרוצה בהרשתן חייב מדבריהם דבבכי מיררי הרמב"ם ז"ל שם ה"י, ע"ש, ובזמן אחרון יצא הרמב"ם בהוצאה הרוב פרנסקל נר"ו וראיתי שרמו ע"ד האור שמה שכח בלבבי. ואיתי שגס כב' הבא דברי האור שמה. ז"ל האור שמה בהל' מעשר (פ"א הי"א) ומה שכח רבינו וכור', ומדבר רביבנו נראה דפטורים מעשר משום דהא הם בעליה והוא נתועים בבית. ובזה דעתן התורה פטור ורק מדבריהם חייבין, שכן לא חייבו חכמים כאן כיון שאין רוצה בהרשתן, וכן בנפליה מפולת אפילו בעליה והן מגולין הרי הן נתועין בשדה וחיבים ופשוט. ועיין ביאור הגרא"ס רצ"ד ואcum"ל ודוקן.

והוא תנא דמסיע לן במ"ש הרמב"ם ז"ל משווה דין עליה לבית, ושפטיו ברור מיללו. ומ"ש, מדברי רביבנו נראה וכור'. נלע"ד דהוא כמו שכבתה בעוני, שהוא מזה שהסמיך הרמב"ם ז"ל דין העליה לדין בית שפטור מדורייתא, ש"מ שבא למדנו שזהו הטעם שהגדל בעליה פטור מעשר, משום שדין השדיה של עליה דין בית. והוקשה לו להאו"ש כמו מה שכב' מקשה עלי, ותירץ דהואיל ואני רוצה בהרשתן לא חייבו חכמים.

ומ"ש בסוף דבריו, וכן בנפליה מפולת אפילו בעליה וכור'. נראה לכואורה דמפרש והן מגולין שהתקраה של העליה היא שנפליה במפללה ונשארו הבצלים מגולים ללא קרה מעלהם, וס"ל להאו"ש דבכח"גתו לא דמי לבית, וע"כ חיבים במעשר, ואם כנים דברים אלו נמצאו בגיגודoli גג אין לפוטרם מעשר אכן עליהם תקרה ואין דין כבית. והנה מלבד זה היפך גמור ממ"ש הגרא"א ז"ל בביאורו שם (ס"י רצ"ד אות ס"ג בליקוט) ז"ל בסוף דבריו שם, ומ"ש נפל וכור' וכן במתניתין שם לא קאי עליה אלא בארץ ממש. עכ"ל. הרוי מפורש בדב"ק שמשפआ דמתניתין ולסייעת דתוספתא בנפליה עלייהן מפולת וכור', שלא מיררי בעליה, כי אם בארץ ממש. וע"כ חיבים, אבל בעליה אפי' אם אין לה תקרה עדין דינה כמו דין הבית ופטורים. ומגולים דקתני הינו שהעלים מגולים וכן מפורש ברע"ב שם, וכן הוא במחרי"י קורוקס ז"ל על הרמב"ם שם. [ועיין עוד במקורות וציוונים שבגלילון הרמב"ם שם הי"א מ"ש בשם האו"ש].

וכבר כתבתי בתשובה ההיא דין הגג והעליה שווים כאחד בפי כל הפסיקים, ועיין להלן מזה, ודי להזכיר שם הרוא"ש ז"ל cocci הוכיחה דין הגג שבנידונו, דין העליה שבמשנה דמעשרות הנ"ל, ובע"כ צ"ל דדרמן העליה בביתינו משום התקраה, אלא דהיא תפילה בבית וגם היא מוצאת מכלל שדה, וה"ה והוא הטעם לג נמי. וע"כ העיקר בזה כבאיורו של הגרא"א ז"ל דבשפआ דמתני' ותוספתא מיררי בארץ ולא בעליה.

ומ"ש כב' שם, בנוסף לשון הרמב"ם לגבי עלייה היא, בצלים שהシリשו וכור', ומשמע מהלשון "אפילוシリשו" שאין כוונת הרמב"ם בסעיף זה לחיש דין עלייה, אלא דין של אינו רוצה בהרשתן עכ"ד. ולא הבנתי איך משמע ליה למור האי ממשועתא, ואם כדבוריו למה נקט דין זה בעליה דוקא, זאת ועוד אותו בכדי נקטו במסנה ותוספתא וגמרא דירושלמי דין זה דעליה כמה פעמים, אלא דעתך החידוש הוא דין עלייה שאין בה חיובי תרו"ם דיןנה כבית, אבל בשדה דביה אירי בספיא וכנ"ל, אפי' באינו רוצה בהרשתן חיבים.

עו"כ הרב נר"ז, וכיון דעתנא להכי יתכן שגם בשדה פטור מעשר וכור' אם אינו רוצה בהרשתן. וכור'. עכ"ל. ועיין מ"ש בתשובה בשמע שלמה ח"א הנ"ל (אות ד') דברו שלמי מעשרה פ"ה (דף כ"ב ע"א) פליagi רבי יהנן ורישי לקיש אם טעם האיסור הוא משום שאינו רוצה בהרשתן, או משום דין עלייה דין בית וכמ"ש הרידב"ז ז"ל שם. ולהלן (שם ד"ה ואולם) שינוי מדברי הרידב"ז ז"ל יעוז היטב. ואנן קייל דהטעם הוא משום עלייה דומה בבית, דין זה הובא בכח"ג

דאיינו רוצה בהשרשתן למדנו דבכה"ג גם מדבריהם פטור, וכמ"ש לעיל בשם האו"ש וע"ש כי קיצורתי מادر.

עוד תמה שם על דברי בזוה"ל, ובכלל יש לתמונה על היסוד שהగ ועהליה יחשבו כבית, שכן בית מבואר בירושלים שהוא מהמת הסיכון וכו', עכ"ל. וכבר עמדתי ע"ז בשם שלמה שם (אות ב' ד"ה זוז) ורמזתי ע"ד היירושלמי שהזוכר ועיין עוד (אות ט"ז) שכחתי בזוה"ל, ואולי כוונתם לכלול בזוה גם גידולי גג, ואע"ג שאין עליו תקורה ויש מקום לחלק בין גג לעליה, וכמ"ש הב"ד הנז' וכיו', מ"מ י"ל דגם גג פטור כמו עלייה דסוס בעין היצא השדה וליכא, דוג אינו שדה, וכו'. וע"ש עוד שהbabati ראה לוזה מהרמב"ם ומגמ' ע"ש.

זה מקרוב כתบท תשובה בעניין החמות, והוא נdfs'ה בתנובות שדה (גלוון 26), ושם חזרתי על מקרה זה בראיות רבות שוגג עליון כבית ע"פ שאין עליו תקורה, משום שלא נאמר בתורה פטור כבית אלא נתמעט משדה, וגם הגג נתמעט משדה. ועו"כ להלן שהגג طفل לבית, לאחר דיש בית שלם שיצא מכלל שדה כל ה طفل אליו ג"כ נפיק מכל ללא דשדה. ונעשה דין כדין בית ופטור מתרו"ם. וע"ש אריכות גדרלה בזוה. ונתיבתה חמיהתו.

וככ' בעצמו כתוב, ואמנם בחצר הגם שאין לו גג כתוב הרמב"ם ז"ל שהוא חייב מדרבן כדין בית, אך הכסף משנה מסביר דזה דוקא לא זורעה רובה וכו', וביאר רשות"ס ירושלמי מעשרות (פ"ג ה"י) שהוא מפני שהחצר בטלה אוג הבית, ולמן אם נתען לנויה של הבית וכו', אבל מי שנטע כרם על הגג, ודאי לא יחשב גג זה כדין בית אלא כדין שדה, אא"כ יטע רק כמה עצים לנווי, ואז לא גרעיא מדין חצר שלענין מעשר חייב מדרבן ולענין ערלה חייב. עכ"ל, ותחלות לה' שכארש דימיתי כן כתוב רשות"ס הנז' . אך מה שהויסף דאם נטע כרם על הגג ודאי שלא דומה לבית, לא מוכחה כלל דרך בחצר שהוא סביב הבית בזוה חלקו בין זורעת רובה וכו', אך זורע רובה כבר היא שדה ממש, אבל הגג הוא חלק מהabit ממש, והוא עצמן בנין ולא קרקע עולם, וע"כ ס"ל להרמב"ם וסייעתיה, דאפילו נטע כלל הגג ועשאו כרם, אף"ה לא נכלל בכלל שדה אלא הוא בית.

והנה הה"כ הינו הוסיף לציין את ראיותיו של הרא"ש ז"ל, הראה הראונה מב"מ (קי"ז ע"ב) בגיןה שליל בית הבה, דמוכיחה מזה שדרך לזרוע על הגג. המעיין בדברי הרא"ש ז"ל יראה דבזוה מוכיחה שיש לחלק בין עצין שאין דרך לזרוע בו, ובין גג שציריך לזרוע בו, אך אם נאמר שדעת הרמב"ם ומרן ז"ל שדין הגג כדין הבית, לא יעיל לנו זה שדרך לזרוע בגג, דסוס אינו בכלל שדה ופטור מתרו"ם, אלא שהרא"ש ז"ל לא חשב לגג ועהליה כבית, רק דין אם לדונו עצין שא"ג, וחילק דשאני עצין שהוא מיטלטל, וגם שאין דרך לזרוע בו, משא"כ בגג.

עוד ציין לראית הרא"ש ז"ל ממתניתין דמעשרות הנ"ל, שבסיפא תנן נפללה עליהם מפולת והן מגולין הרי אלו נתועין בשדה וחיבין במעשרות. ומכאן שיש לעליה דין שדה, וכו' עכ"ל. וכבר כתבתי בתחילת התשובה שבסמוך שלמה הנ"ל, שהרא"ש ז"ל מפרש לסיפא דמתניתין דנפלה עליהן מפולת וכו' דמיירי לעליה, ומוכיחה מזה כדין העליה כדין שדה, אך הגרא"א ז"ל שם בהשגתו (בסוף הליקוט) כתוב דהסיפה דנפלה עליהן וכו' לא קאי עלייה אלא בארץ ממש, עכ"ל. ולפי פירוש זה אין שום ראייה מהמשנה. וחיזק לוזה بما שהקדמים והביא את התוספותה דתני בסיפא, השרישו זב"ז בקרקע לעליה הרי, הן בחזקתן למעשר ולשביעית, ואם היו טמאים עלו מטומאתן ואסור לתלוש מהן בשבת, הרי מפורש דעת"ג דהם בקרקע לעליה וחשיבי מחוברים לעניין שבת, מ"מ פטורים ממעשר ושביעית, ובע"כ שאין דין כשרה, וע"ש שכחתי דלפי הפירוש של הרמב"ם במשנה הנ"ל וכן הרע"ב ז"ל ופי' הר"ש ז"ל והר"י מלכי צדק ז"ל, מוכרחים לפреш דבסיפה מיيري שנפללה לעליהן מפולת בארץ ולא בעליה, ע"ש.

והדבר מבואר להדייא ברמב"ם הל' מעשר (פ"א ה"י) ז"ל בצלים שהשרישו זה הצד זה אפילו

השרישו בקרקע עליה פטורים מן המעשרות. וכו'. ועוד ציינתי שם מ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' טומאת אוכlein (פ"ב ה"ט) ז"ל ורעים טמאים שורען הרוי הצומה מהן טהור וכו'. והכסף משנה שם כי שמקורו מהמשנה הנז', הרי שם הוא ז"ל העלה דמתניתין הנז' דיבורה ברישא רק לעניין טומאה, אבל לתרו"מ גידולי עליה חשבי כתולשים וע"ש.

ואם כי לא לנו להכנס במחלוקת הראשונים ז"ל שכן לנו השגה בהבנתם דבריהם לעומקם, אשר בעתרם תהומות נקבעו, ורק אנו מנסים להבין שינוי השיטות בכיוור העניין, כדי שנשיג אפס קצוץ דרכם בקדש. ولכادر שיטת כל ראשון ע"פ דרכו. והוא יאיר עינויו בתורתו. ולא נזכרה אלא לומר דעת"ג דהביא הוא ז"ל ראיות גדולות, מ"מ אין זה לשולל דעתות החוקים עליון. וכעכ"פ כאן מדובר בפתרונות שונים של המשנה מבאים לדיביא בדבריהם, וממה יוצאות השיטות השונות להלכה.

עו"כ הרב נר"ז, אחר שהביא ראיית הרא"ש מהסיפה שבמשנה כה"ל, כתוב והקשה הגרא"א על ראייה זו מהתוספה ומהירושלמי, שם מוכח שהוא דין מיוחד לטהרה, כיון שריבתה התורה טהרה אצל ذרים וכי', ויש לישב שאה"ג בנפלת מפולת, ונחשים הבצלים נתועים בשדה רק לעניין טהרה וכו'. עכ"ל. ובמהכ"ת נפלת כאן טעה, דמה שהקשה הגרא"א ז"ל שהזה דין מיוחד לעניין טהרה לא על מה שפירש הרא"ש ז"ל בסיפה, אלא על בצלים דמתניתין, דתנן בצלים שהשרישו בעלייה טהרו מלטמא, והרא"ש ז"ל דטהרו משום דחשיבי מחוברים לאرض ממש, ועל כן הן חייבים בתרו"מ, ועוד כתוב הגרא"א ז"ל שהוא טומאה אמרו ולא לתרו"מ, והוכחה בכך מהתוספה פ"ג דמעשרות, דתני בצלים שהשרישו זב"ז בkopothot הרין בחזקתן למעשרות ולשביעית, וכו'. השרישו בקרקע עליה הרין בחזקתן למעשרות ולשביעית, ואם היו טמאים עלו מטומאים וכו'. הנה מפורש דעת"י השרשא בקרקע עליה נתהרו, ואעפ"כ הם פטוריים מתרו"מ, דתני הרין בחזקתן למעשרות ושביעית. וכתחתי שם בשם שלמה בתחלת התשובה (ח"א סי' ז') שכן מפורש בר"ע מריטנו רינה ז"ל וזה טהרו מליטמא דכוורען דמו והتورה ורבתה בטהרה וכו', אבל לכל שאר מיili כתולשין דמו ובחזקתן הן למעשר ולשביעית וכו'. וע"ש, וכן הוא בפירוש הר"ש ז"ל שם, וגם בפי הר"י בן מלכי צדק ז"לصاحب, פירוש לעניין טומאה כזרען דמו וכו', הא לשאר מיili כתולשין דמו, ובחזקתן הן למעשר ולשביעית שלא חייב על הנחו ספיחין, ולא נאסרו ממש ספיחי שביעית וכו' עכ"ל. ועוד שכן הוכחת מהרמב"ם ז"ל בפיה"מ וגם בהלכותיו יע"ש.

אך בסיפה דמתניתין נפלת עליה מפולת וכו' בזה פירש הרא"ש ז"ל דמיiri בעלייה, ואילו הגרא"א ז"ל כתוב בסוף דבריו בזוזה"ל, ומ"ש נפלת וכו' וכן במתניתין שם, לא קאי אליה אלא בארץ ממש, עכ"ל. עכ"פ יש כאן שתי שיטות שונות שמקורן בפירוש שוניה במשנה ובתוספה הנ"ל, ויש מזה נפקא מיניה לדין.

ומ"ש לישב, שהרא"ש ז"ל סובר שהריבוי בטהרות אינו לעניין הגדרת שדה, אלא לעניין הכוונה בזורעה, וגם כשהלא הוכחין לזרוע את הבצלים ונחשים זרעים לעניין טהרות, אך בודאי לשאר דיןים אם מתקoon לזרוע פשיטה שנחשב כזורע בשדה, עכ"ד. הנה אלו הם דברי החזו"א כמ"ש כב', אך הוא פירש בדעת הגרא"א החולק בזה על הרא"ש ז"ל בעניין זה, והחزو"א צמצם את השגתו של הגרא"א ז"ל, וכתחתי דכתשהוא מכון לזרוע מודה הגרא"א ז"ל להרא"ש ז"ל דחייב בתרו"מ ג"כ אפילו בעלייה, אך בדעת הרא"ש ז"ל ברור דס"ל דגם באינו מתקoon לזרוע חשבי מחוברים לגמרי ולא לטהרה בלבד אלא גם לחזיבת הרו"מ, דאי לא"ה למה כתוב החזו"א ז"ל שם, שהגרא"א כתוב לחולק על הרא"ש בגין רצונו שישריש וכו', אבל בזרע ונטע בכוונה מודה הגרא"א להרא"ש וכו'. עכ"ל. והרי לפyi מה שכב' פירש אין מחלוקת כלל, שגם הרא"ש ז"ל מודה שבזורעו ללא כונה דבזה דיבירה המשנה, לא חשבי מחוברים אלא לעניין טהרה. ורק בא ללמד מזה, דכשיש כונה לזרועה דחשבי מחוברים וחיבים גם בתרו"מ, הגם שככל זה נעשה בעלייה. ובדברי הגרא"א הדברים מפורשים לא כן, ז"ל שם, ראיתו של הרא"ש מ"ש בפ"ה דמעשרות בצלים שהשרישו וכו', ולמד

גם בתרו"מ חייב וכור'. עכ"ל, הרי הוא זיל כותב שהרא"ש למד ממ"ש במשנה טהרו מלטמא, דה"ה שחיבים בתרו"מ, וע"ז תמה הגרא"א זיל כי"ש. הנה מפורש בדברי הגרא"א וגם בדברי החזו"א זיל שהבינו בפשיותם בדברי הרא"ש זיל דהוא זיל מדמת דין תרו"מ לדין טהרה. וכן למדו כל גודלי האחرونים הב"ד והרידב"ז והר צבי ועוד.

גם היירושלמי שהביא במעשרות (פ"ה ה"ב) רבינו יוחנן בשם רבינו עירימה של בצלים וכו'. פטור ואיינו רוצה בהרשتن, א"ל ר"ש בן לקיש מי אייכפללה שבת גבי מעשרות, וככ' כתוב ע"ז, משמע שככל הדין הוא מה הדין אם איינו רוצה בהרשטן וכו'. ובמחלוקת יש מקום לומר להיפך דבר' יוחנן פוטר התולש מהן בשבת מסוים שאיינו רוצה בהרשטן, ור"ש בן לקיש א"ל מה אייכפללה שבת גבי מעשרות, ככלומר שאין הטעם מסוים שאיינו רוצה בהרשטן אלא הפטור והוא מסוים דין העליה כדין בית ואין ללמד מזה לעניין שבת, וגם גירסת הגרא"א שהזכיר כב', מי אייכפללה שבת גבי טהרות, והסביר כב' מזה, דמסקנתו הגם' היא שرك בטහרות נחשבים הבצלים מחוברים אף' שאיינו רוצה בהשתרשות. עכ"ד, וכל זה איינו מוכחה דנראה שר"ש בן לקיש בא להלוך על רבינו יוחנן שתלה את זה בכם שאינו רוצה בהרשטן, ובתשובותה היה שבסמוך להליחתי דהלה בזה קר"ש בן לקיש, וגם מה שהוסיף והביא המשך היירושלמי שם, רבינו יוסי בשם רבינו לא התורה ריבטה בטהרן זורעים וכו', ועיין בפירוש ר"ש על המשנה שם וכן בפי מהר"י בן מלכי צדק שהביאו דבריהם אלו, ולמדו מהם דבאו למד על הרישא דמתני' דאם השريשו טהרו מטומאתן, אע"פ שלשא ר' ואלו, והוכחותיהם עדין תלושים, מ"מ התורה ריבטה בטהרטן, וכן הוא ברע"ב ובפיה"מ להרמב"ם זיל. ועיין בכלל זה בתוס' ר"ד להרידב"ז זיל שם על היירושלמי, וכבר דשוו בזה גודלי עולם, ואין בכוחנו להכריע מכוח ראיות, אלא חובתנו לבורר דעת רבותינו זיל, לדעת הדריך אשר בה נלך.

עוד הזכיר ראיתו השלשית של הרא"ש זיל מדין ביכורים בגידולי גג, ובכבר כתבתי שם (בש"ש ח"א סי' ח' או' ט"ז) דהרבמ"ם בHAL ביכורים (פ"ב ה"ט) כתוב הגדל בעצין אע"פ שהוא נקוב והגדל בספינה איינו מביא ממנו כל עיקר שנאמר בארץם, אבל מביא מן הגדל בגג או בחורבה. עכ"ל. והוכחתו מזה דס"ל שהגג הוא בכלל ארץ ולא שדה ע"ש. וכן נר' ממ"ש במנחות (פ"ד ע"ב) ואין לי אלא בשדה מניין לרבות שבוג' ושבחרובה וכו', ת"ל ביכורי כל אשר בארץם. הנה מפורש דהאג מוצא מכלל שדה ונכלל בארץם, ועיין עוד מ"ש שם אות טו"ב בעניין זה.

ומ"ש עוד שם, בנוסף יש לציין וכו', יראה שהשואל הסתפק בדיין עצין עשי עץ וכו'. ולא הבנתי מה התכוון לומד בזה. ומ"ש עוד שם, יש להוסיף עוד את קושית הבית דוד (ס"י א') שאליו מוכחה בתוספתא וכו' מדווע לא פשטו הספק דשביעית בבית. עכ"ד. וגם בזה עמדתי שם בש"ש הנז', (באות ה' ד"ה אלא) וכתבתה דברי יוחנן שהסתפק בשבעית בבית, סובר שהטעם שפטו בתוספתא משבעית ומעשר הוא מסוים שאיינו רוצה בהרשטן, והרמב"ם וסייעתיה פסקו בזה קר"ל דעתם הפטור מסוים דין עליה כדין בית. ולשיטה זו באמת אין מקום לביעיא זו, דהוא כמפורט בתוספתא דבית פטור גם משבעית. וכתבתה שם דאولي זו היסבה שהרמב"ם זיל לא הזכיר הבעיא דהיירושלמי בגידולי בית לעניין שביעית. וע"ש.

עוד הוסיף כב' הרב נר"ו בסוף דבריו, דיש להביא ראייה מדברי הרמב"ם זיל בהל' שמטה ויובל

(פ"א ה"ו) ומקיימים את האלויי בראש הגג אבל אין משקין אותו, וכור' עכ"ד. הנה המפרשים התחבטו בביואר עניין זה כידוע, וכותב הרדב"ז ז"ל שם, ושמעתיה שהוגע עשב הנקרה קיקין, והוא עולה על ראשי הגנות והמשמש מביש אותו, ומותר לו לעשות מה芝ה להגן עליו כדי שיתקיים וכו', קייזרו של דבר יהיה מה שהיה, כיון שהוא בראש הגג מותר להגן עליו שיתקיים. עכ"ל. ומשמעadem היה בשדה אסור להגן עליו כדי שיתקיים, ואדרבה משמע מזה דין דין הגג כדין השדה, אלא איסורו רק מדרבן כמו בית (וכמ"ש הר"ם בהל' מעשר פ"א ה"י) הנ"ל, ועכ"כ הקלו להגן עליו שיתקיים, ודמי למ"ש הרמב"ם ז"ל (בhal' שמטה פ"א ה"י) ומפני מה התירו כל אלו שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, והואיל ואיסור הדברים האלו וכיוצא בהם מדבריהם לא גוזרו על אלו. וכור', עכ"ל, והענ' דכוותה دقינו דג הוא מדבריהם, הקילו גם להגן עליהם שיתקייםמו, והיא עבודה שלא התירו בגידולי שדה. ועיין במ"ש מון ז"ל בכספי משנה שם, שכותב יותר נכון לומר אמר ע"ג שירקות ריכין אין מקיימים וכו', אבל העולמים בגג מותר לקייםים וכו'. ע"ש דגム לפירוש זה יש היתר מיוחד בגג. ומ" בודאי שאין מזה הוכחה הרמב"ם מחשב גג כshedah.

ומעתה אשובה לתחילה דברי כת"ר, שהביא מחלוקת החזו"א והר צבי, בהבנת דעת הגר"א ז"ל שהשיג ע"ד הרא"ש ז"ל בתשובה הנ"ל כיע"ש. והנה בהר צבי ורעים ח"ב (סימן ל"ו אות ה) הוכיח דברי החזו"א שביעית (סימן כ' אורה ו') שכותב דהגר"א ז"ל חולק על הרא"ש ז"ל רק באינו רוצה בהרשتن, אבל בזורע ונוטע בכונהafi על הגג מודה להרא"ש דחיב בתרו"ם וכו', דכל החסרון של השရיש בעלה הוא משום שאינו רוצה בהרשטן, וכותב עליו שאין רמז לכל זה בדברי הגר"א ז"ל, ואם נדקך בציונו של הגר"א על דינו של הרא"ש, נראה שהוא משיג על עיקר דינו של הרא"ש, וגם בזורע בכונה פטור מערלה, אבל"כ אין שום שיקות בכל דברי ביואר הגר"א ז"ל דמעמיד הסיפה דמתני' בנפלת כסחים בארץ ממש, וע"ש שיטים בדברי הגר"א ברורים. עכ"ד.

ובמשמעותה (ח"א סי' ז' אות ג') העלית שהגר"א ז"ל מודה להרא"ש ז"ל בדיון ערלה, גם גג ועליה חיבים בערלה דלא עדיף מבית שחיב בערלה, וכמ"ש הגאון כ"ד טעביל ז"ל ממיינסק בבי"ד, אך לעניין תרו"ם פlige לגמרי וס"ל בגג ועליה פטורים מתרו"ם ושביעית, גם ברוצה בהרשטן. וכן יש לדקדק מלשונו של הגר"א ז"ל (בליקוט) ז"ל ר' ראיתו של הרא"ש ממ"ש בפ"ה דמעירות וכו' למד בגם בתרו"ם חייב כמ"ש בתשובה. עכ"ל, ומריהת לשונו נר' להדריא דבא להציג רק על תרו"ם ולא ארין ערלה. עו"כ שם ע"ד הרא"ש ז"ל דהוא תמה דלטומאה אמרו ולא לתו"ם. ע"ש, ולא אמר ולא לערלה. והمعنى בלשונו במ"ש בהמשך יראה דאינו מחלוקת בין רוצה בהרשטן או לאו, דאי הכל למה הוצרך להעמיד הסיפה דນפלת עליהן מפלות בארץ ממש ולא בעלה (ע"ש בלשונו במפורש), הו"ל להעמיד הכל בעלה, ולימא דהסיפה מיירי ברוצה בהרשטן. ואע"ג אפשר לדחות ולומר שלא רצח להעמידה ברוצה בהרשטן, משום דלשון נפלת עליהן מפלות ממש ולא רוצה בהרשטן. מ"מ מתניתין גופא תיקשי לנו, מה חילקה בין השווישו בעלה ובין השווישו בארץ, ליפלוג וליתני בגוף עלה, בין רוצה בהרשטן לבין שאינו רוצה בהרשטן. אלא עכ' דבעלה אין חילוק ואפיilo רוצה בהרשטן פטורים. ועכ' העמיד הסיפה דחיבין בתרו"ם בנפלת עליהן מפלות והשרישו בארץ ממש. ורוב האחرون מבארים בד'

הגר"א ז"ל דפטור בעלייה מתרו"ם גם ברוצה בהרשتن ודי בזה.

וכעת ראיתי בפירוש מהר"י בן מלכי צדק ז"ל על המשנה שם, נפלת עליון מפולת והן מגולין. פירוש כogen שנפלת עליון הבית והעלין שלහן מגולין, הרי הן כנותען בשדה וכור' עכ"ל. ומשמע דמפרש לה כפירושו של הגר"א ז"ל, دائ לאה"ה למה הוצרך לומר כogen שנפלת עלייהם הבית, והלא אפשר לומר לנפלת עלייה התקורת של העליה, אלא ע"כ בא לו מר דעתה שנפלת עלייהם הבית כבר נניה דין כשדה רגילה, וכמ"ש בירושלמי دائم העיר הגג חיבים וכני"ל. והוא כבואר הגר"א ז"ל.

שור"ר בתוספתא (פ"ג מ"י) בצלים שהרישו זב"ז בקרקע עלייה וכו'. הרישו זב"ז בקרקע עלייה וכו'. נפלת עליון מפולת וכו'. ונראה מחלוקת זו דג' דינים חלוקים יש כאן, אי' הרישו בקרופות, ב' הרישו בקרקע עלייה, ושלשית, נפלת עלייהם מפולת וכו'אן לא הזכירו עלייה, ומשמע דבבית מירוי והם מושרים בארץ ממש, וכמ"ש הגר"א ז"ל, ובמנחת ביכורים שם כתוב זוזל עלייה שע"ג בית לעניין מעשרות ושביעית הוא כתלוש, רק לעניין טהרת זרעים דהתורה וכתה וכו', קרקע עלייה דעתו, והן מגולין שהעלין מגולין וכו', ונראה מלשונו שגם הוא הולך בשיטת כל המפרשים שעל המשנה הנ"ל.

ועיין מגן אברהם (ס"י של"ו ס"ק י"ד) שהביא תשוי' הרא"ש הנז', וכותב, וראייתו ממשנה ב' פ"ה דמעשרות. וצ"ע דהර"ש מביא ירושלמי דהינו דוקא לעניין טומאה אבל לכל מילוי כתלושין דמי. מייהו בתו"ט מביא ירושלמי, הויאל ואינו רוצה בהרשتن, אבל כשרוצה בהרשتن הוא מוחבר גמור. ומסיים אח"כ נפלת עליון וכו' עכ"ל. ובמחצית השקל שם זוזל נפלת עלייהם מפולת וכו' והיינו שהבצלים מונחים על הארץ ונפלת עליון מפולת. וכו'. עכ"ל. הרי שגם מחזה"ש פירושה כמ"ש הגר"א ז"ל שהסיפה מיירי בארץ ממש. ומ"ש המ"א דברוצה בהרשتن הוא מוחבר גמור, לק"מ, שכור"ע הוא מוחבר גמור וגם בית חסיב בודאי מוחבר גמור, אלא דפטור מתרו"ם דיצא מכלל שדה והה בזה ג"כ. וע"ש במשנה ברורה וכלה"ת.

וכל זה כתבתי בדיתו של הגר"א ז"ל, ושיש עוד דברים העומדים בשיטה זו ובמכובאר. וככ"פ בדעת הרמב"ם ז"ל כבר בירורי העניין בתשובה ההיא שבשם שלמה הנז', וכן חיזוקית את זה עוד בתשובה על חממות אם החובים כבית, שבתנובות שדה (גלוון 26) יע"ש היטב, וכן היא דעת מREN ז"ל ג"כ ההולך בדרכו של הרמב"ם ז"ל ובפרט בענינים אלו, ולשיטה זו בודאי שאין שום הכרח לחידושו של בעל האגלי טל ע"ה, מלבד מ"ש כבר שם דגם בשיטת הרא"ש ז"ל אינו מוכರה. וע"כ נלע"ד שאין לחלק בין כלי גדול לכלי קטן, אלא כל שהכלי שלם ואני יונק ולא חשיב הארץ. מלבד כשההנוף יוצא החוצה מחוץ לעציין דינוק דרך נופו מן הארץ וחшив מוחבר גמור, וכפי שכבר הערתי ע"ז כמה פעמים בתשובות אחרות, והדבר מפורש במשנה למיל' הלכות ביכורים (פ"ב ה"ט). זה הנלע"ד קלה כמוות שהיא. ומהמAIR לאישון בת עין הוא יAIR חסינו, ובתורתו AIR עינינו, וישועתו ברחמים יראנו, בב"א.

בב"ת ובחוקה ע"ה שלמה משה עמאר

מו"מ בעניין אוצר בית דין

בשemitה תשנ"ד פורסם בירחון "אור תורה" משא ומתן הלכתי בנושא "אוצר בית דין" בין הרבנים הרה"ג יוסף עוזרא זליכה שליט"א לבין הרב שניואר ז. רוח שליט"א. והיות ונושא זה הוא אקטואלי לקריאת השmittה הבעלת' בתשנת תש"א, ראיינו לנכון להדפיס את הדברים לתועלת הלומדים.

א

הרבי יוסף עוזרא זליכה שליט"א
רב ומו"ץ פרדס נ"ז - בני ברק

לפנית שלמים וכן רכיבים מהחינו בית ישראל ה"י בעקבות אמריו בעניין ספייחין באור תורה (שבט תשנ"ד סימן מ"ז), לבירר אם כתבתבי בעניין אוצר בית דין (שכן בסיום המאמר שם כתוב "וועוד חזון למועד"), הנני להודיע שאכן כה אמר בשנת תש"מ, אלא שבינתיים נדפסו ספרים שמארכים בזה (כגון משנה יוסף ליברמן על מס' שביעית, וכן הארץ ומצוותיה גולדברג, ועוד), הילך לא מצאתי לנוחן להדפיס את המאמר בשלמותו אלא רק קיצור נמרץ ממנו, וזה תוארו:

במסכת שביעית פ"ז משנה ג' איתא שאין עושים שחורה בפיירות שביעית. ושלש שיטות יש בדבר:
(א) שיטת הר"ש שאיסור שחורה הוא דוקא כשבעה"ב לוקח על מנת למכור, והוא ה"ה לוקט על מנת למכור, וגם הוא עצמו מוכר. אבל אםלקח או לקט שלא ע"מ למכור: אפילו הוא עצמו מוכר מותר. וה"ה אם אחר מוכר איזי מותר אףילו אם בעה"ב לפקח או לקט ע"מ למכור. (ב) שיטת הרמב"ם היא שכל הנ"ל בשיטת הר"ש אסור, ואין היתר אלא כשבעה"ב לקט או לפקח לעצמו, שאז מתר לבנו למכור. וגם כאן כתבו כמה אחרונים שדוקא מעט מותר. (ג) שיטת הרב יהוסף המובהת במלאכ"ש ש רק הлокח ע"מ למכור אסור, שהוא דרך שחורה, אבל הлокט מהשדה אףילו ע"מ למכור ואיפילו הוא עצמו מותר למכור זהה הוא רק פרנסה ולא שחורה. וראה בחזון איש סדר השביעית סי' ו' שפסק כה"ר יהוסף, ומסביר גם את הרמב"ם והגר"א כמוhow, אלא שהגביל את היתר לכמאות מצומצמת מחמת התוספתא שכותוב בה במפורש אסור ללקוט ע"מ למכור, וצריכים לחלק בין כמהות גדולה שאסור, לכמאות מצומצמת שהיא המותרת ע"ש.

ובהמשך אם קונים שירות מבעל השדה, ברם הסיטונאי וגם הירקן הוא עושה שחורה, זהה תיקן שכל החרננים שבעיר יעשו את הסיטונאי או את הירקן שליח להביא להם פיירות מהאכר, וממילא האכר מוכר להם ולא הסיטונאי, וזה מותר להיות והאכר מוכר קצת לכל אחד ע"ש סימן ה'. ומלביד זה תיקן שהמכירה תהיה בהקופה, ולכתחילה תפרע ההקפפה לאחר שנאכלו הפירות, ורק כשהירקן מתעקש אפשר לסוך על המקיים (ר"י בתוד"ה יאות. ע"ז סב). ולשם גם לפני שהפירוט ייאכלו. וכ"ז בכדי שלא ימסור דמי שביעית לעם הארץ ע"ש.

ברם חכמי ירושלים רצו לתקן אליבא דכ"ע ולא לסמך על שיטת ה"ר יהוסף הנ"ל (וכמ"ש הר"ה ברלין, הר"ד בס' משנה רבי עקיבא ס"י ד', ובעוד ספרים), ועל כן חדרו את תקנת אוצר בין דין המובהת בתוספתא שביעית פ"ח שבו בעל השדה מביאין פירות לאוצר ב"ד שבעיר. ויתירה מזאת שב"ד היה שוכר אנשים לארות תאגים ולבצור עניים מהשדות ועשוני אותן דבילה ויין ומחלקים לעם ע"ש. והוסיפו על זה שלא צריך מחסן מיוחד בעיר לזה, אלא כל ירךן יהיה כשליח וסניף לבית הדין ויהשכ卜 כאוצר ב"ד. ועוד שמותר לקחת כסף מהעם ולהחלקו בין שלוחי הב"ד, והוא שכר טרחא ודמי הוצאות הובלה ואחסנה בלבד.

וע"ז היו כמה ערעוריהם. (א) מה שימוש מהתוספתא שמלחקים לעם בחנם וההוצאות על השבעון הב"ד (או אפילו אם לוקחים שכר מינימום על הובללה כמו שהיה בשנת תר"ע), אף שהב"ד חי ממיס שגובה מהקהל, עכ"ז מדאין קשר בין המס לפירות וגם מי שלא (קונה או) מקבל פירות מהאוצר משלם את המס שהוטל עליו, אזי ניכר שהפירוט הפקר, ברם בזמנינו שגולמים שכר טרחא גבוה כ"כ עד שהוא מגיע למחריר הפרי בשוק ואך יותר מזה, הרי שאין ניכר שהפירוט הפקר, ובכהאי גוננא לא התירה התוספתא. (ב) רק הרמב"ן מפרש את התוספתא בפירות שביעית, ברם הר"ש סיליאו מפרש רק אפריות ששית ומטרת אוצר ב"ד הייתה שתהיה אספקה סדירה לעם שביעית. ואף שהחزو"א דחה דבריו, מ"מ מיד פלוגתא לא נפיק. (ג) הראב"ד חולק בעיקר תקנת אוצר ב"ד וסביר שככל התקנה הייתה רק לעניין ביעור, שככל הפירות שהיו באוצר ב"ד בזמן הביעור נחשבים כمبرעים. (ד) הרמב"ם לא הזכיר/tosftaa זו וכותב הררב"ז שהז מהפני שהוא חולק עליה וסביר שאינה להלכה. (ה) טענה חדשה טוען הר"ש ברוז זצ"ל (בקונטרס קדושת שביעית שבת תשכ"ה) שאוצר ב"ד אינו בא ממש (שהל ב"ד שעושים אוצר הוא אוצר ב"ד של התוספתא) אבל בכל שמטה צרכי לשבת הב"ד הגודלים ביותר בדור ולתקן זאת מחדש כדי שהיא להם כה לעשות הפירוט הפקר מהשדה ועד שיגיעו לידי הרכנן, וממילא ברור שאין בימינו ב"ד כזה וגם אין יושבים לתקן זאת כל שmeta ע"ש.

וכשדברתי בזה עם הגרא"ה חיוון שליט"א אמר לי שלכן אין סומך על תקנת אוצר ב"ד וכן מורה לתלמידיו. וגם על תקנת החזו"א אין סומך מודלא אתיא כפשטות הרמב"ם (ושמעתי מתלמידי הגרא"ץ אבא שאול שליט"א שגם הוא חשש לשתי השיטות שאינן כדעת הרמב"ם שהוא מרא דארעה בישראל בדברים שמן הש"ע לא גילה דעתו), ולכן רק פירות נקרים אפשר לקנות. וחזרתי והצעתי דרך חדשה, שבעל השדה ילקוט לאכילת בני ביתו, וכל בני משפחתו קרוביו וידידי מזון ג' סעודות לכל אחד, ולאחר שלקטן ימכרם בנו או בן בתו ע"י שליח. והשליח טוב שככל קבוצה תמנה שליח אחד מבני הקבוצה שאינו ירךן, ויקנו את הפירות בהקפפה. ולכתחילה יפרעו ההקפפה אחורי שנאכלו הפירוט, ולשליח ישלם דמי הובלה ושכר טרחא בנפרד, וכך א"צ הקפפה, ובזה נצלו מאיסור שחורה אליבא דכל הפסיקים. והשי"ת יAIR עינינו באור תורתו Amen.

ב

הרבי שניאור ז. רוח שליט"א
רב איזורי במ.א. גוזר וו"ר המכון

שנת השמיטה - תמו תשנ"ד

לכבוד
מערכת אור תורה
ירושלים תש"ו

ראה ראיתי בירחון אור תורה סיון תשנ"ד (סימן צ"ה)مامרו של הרה"ג יוסף עזרא וליכה שליט"א בעניין אוצר בית דין בפירות ובגידולים רב - שנתיים, שאחר שהביא שחכמי ירושלים רצוי לתקן אליו בא דכ"ע וחיקנו שיחלקו את הפירות ע"י אוצר ב"ד וכמו בא בתוספתא שביעית (פ"ח), כתוב ע"ז חמישה ערעורים (ויבוא להלן) ומכח דבריו אלו סיכם וכותב: ולכן רק פירות נקרים אפשר לקנות. עכ"ל. ולענ"ד דבריו, לי הקטן צרכיהם עיון, כמו שאפרש, וביחוד מסקנתו שלא לכנס פירות מאוצר ב"ד אלא רק פירות נקרים, זהה נגד רוב הכל גאנוני הדור הקודם זיע"א וגאנוני דורנו שליט"א מהאוצר ב"ד בפועל את עניין אוצר בית הדין.

והנה טענותו הראשונה היא כך: מה שימוש מהתוספתא הוא שמחליים עם בחנים והוואצאות על חשבון הב"ד (או אפילו אם לוקחים שכר מינימום על הובלה כמו שהיא בשנת תר"ע). ואף שהב"ד חי מהמס שגובה מהקהל, עכ"ז מאחר שאין קשר בין המס לפירות וגם מי שלא (קונה או) מקבל פירות מהאוצר משלם את המס שהotel עליון, או ניכר שהפרות הם הפקר. ברם בזמןנו שגובים שכר טרחה גבוהה כ"כ עד שהוא מגיע למחיר הפרי בשוק ואף יותר מזה, הרוי שאין ניכר שהפרות הפקר, ובכהאי גוננא לא התירה התוספתא. עכ"ל.

הנה מה שכותב שמחליים עם בחנים והוואצאות על חשבון הב"ד, לא ידעתני מנא ליה הא, ולהלא אין שום הכרע בדברי התוספתא (וע"ז בזה בס' הארץ ומצוותיה להר"א גולדברג זצ"ל ועוד). ואי משום שכותב בתוספתא לשון מחליים, לאו ראייה היא כיון שבמשמעותה אסור בסחוורה ולא שייך לשון מקה ומכור אלא חלוקה שווה במחיר ההוצאות בלבד וזה ניכר לכל. ודבריו גופא מוכחה לנו"ל שכותב שם שאפשר שיחלקו בשכר מינימום וא"כ איך שייך לשון מחליים שתכבה התוספתא, אלא בע"כ שכיוון שאין זה בגדר מקה וממכר בככל השנים נופל ע"ז לשון מחליים.

VIDOU שכך הייתה דעתו של מרן החזו"א זצ"ל וכמ"ש בנוסח השטר שהוא עשה (הובא בספר האיש וחזונו עמ' מ"ד) וזו"ל: הב"ד קובע להנ"ל שכר של מאה וחמשים לירות לחדרש بعد כל העבודות הנ"ל ובعد שכירת המקום. הנ"ל יגבה את הסכום הנ"ל, מלבד כל ההוואצאות אשר יהיה לו, מалаה שיקחו את הפירות לכל מדה ומשקל כפי שיעלו ההוואצאות. עכ"ל. ועוד כתוב החזו"א זצ"ל בקובץ

אגירות (ח"ב ע"ג) מה שכחתי לחשב כפי הטרורה, כמוון שאיןו בשביל להסתוק כסף רק חובתנו שייהו מעשינו מカリיזם על קיום התורה ולפרנס קיומו מצוותה וכאשר חושב את המחיר ככל שנה משכח את עניין מצות שביעית, אחת היא ל' אם הטרורה מרובה או פחות, ובלבך שהיה ניכר. עכ"ד. וא"כ מפורש בדברי החזו"א שאם יקחו את דמי ההוצאות וזה יהיה בס"ה פחות ממחריר של כל שנה, דיןנוקיימים בזה היכר שזה הפקר.

וכך היא ההוראה מגדולי הדורות בשמיות שבעברו. וכך הורה מספר פעמים גם בשמייה זו הגאון הר"ש אלישיב שליט"א לכל חברי בית"ד של ישובי פא"י, שצורך למוכר פחות ממחריר השוק (ואפילו אם זה לא מכסה את הוצאותה) ואם אין בית"ד נהוג כך הוא אינו בגדר בית"ד ויכול הצבור לומר לו לתקוני שדרותיך ולא לעוזותי. ודברים אלו שמעתי מהם בפגישה מיום כ"ח באיר תשנ"ד שאין כל היתר לחלק ואפילו במחיר השוק וכן יותר ממחריר השוק. ואמנם הורה הגרי"ש אלישיב שליט"א לחבריו בית"ד שאם בית"ד חושש שבאמצע העונה יאלץ לחלק פירוטיו מתוך עליות של בית"ד מותר לו בתחלת העונה ליטול סכומים יותר גבוהים מהעלות ובלבך שהיה נמוך ממחריר השוק ע"מ שהיה כיסוי להוצאות בית"ד. וכ戎וח דבריו אלה מתנהג בית"ד של ישובי פא"י בחלוקת הפירות, וא"כ האם יש ספק שכזרותה חולקה כזאת ניכר לכל שזה שנת השמייה?

ושוב ראייתי שכן כתוב הורה"ג רבינו יצחק יוסף שליט"א בספר השביעית והלכotta (סעיף נ"א) וז"ל: מה שאוצר בית"ד גובה כסף אין זה תשלום עבור הפירות, שהרי הם הפקר ואסורים בסחורה, אלא בית הדין רשאי לשלם לעובדיו תמורה בעבודתם ולגבות את הוצאותיהם מן הציבור. עכ"ל. והגמ שבסוף דבריו הבא בשם מר אביו מרון מופת הדור הגאון ורבינו עובדיה יוסף שליט"א שיש שמקפקידים בהיתר זה מאחר שגובים סך הניכר לכל שהוא יותר מההוצאות. עכ"ד. מ"מ כל מה שיש לקפק הוא רק אם הדבר ניכר לכל שהוא סכום הגבוה מההוצאות, אך אם ייחלק הפירות תמיד פחות ממחריר השוק וכדברי הגרי"ש אלישיב שליט"א וכמעשנה בית"ד של ישובי פא"י, בזה אין כל חשש ובזה אין מפקקים כלל.

ולפ"ז אין מקום לדברי הגרי"ע זילכה שליט"א שכח בהכללה שאוצר בית"ד גופים שכר טרחה גבוהה כל כך. ואמנם אומר אמר ולא אחד שאה"נ דהיכא שרואים שמחיר הפרי מחולק במחיר הגבואה ממחריר השוק אין לו גדר של בית"ד שאין זה לטובת הציבור, ובכאי גונא צרייך לחפש פרי מבית"ד שמתנהג כהכללה. (ואמנם זאת יש להעיר שמחיר השוק אף הוא נוע וניד ואין דומה אפרסק מזון "טקסס" גודל 5 סוג ב' לבין אפרסק גודל 7 סוג א' וצרכי לדיק בזה).

�עוד טענה כתוב הורה"ג הנ"ל שם וז"ל: רק הרמב"ן מפרש את התוספתא בפירות שביעית, ברם הר"ש סיולייאו מפרש דקיי אפרירות ששית ומטרת אוצר בית"ד הייתה שתהיה אספקה סדירה לעם בשבייה, ואף שהחزو"א דחה דבריו מ"מ מיידי פלוגתא לא נפק. עכ"ל. והנה לענ"ד נעלם ממנו

לרגע שכדברי הרמב"ן כתבו הר"ש משאנץ בפירושו למסכת שביעית (פרק ט' משנה ח'), ובთוס' ר"י' למסכת פסחים (דף נ"א ע"ב), ובשו"ת הרשב"ש (ס"י רנ"ח, וע"ש שהמליץ לנוהג כן ההלכה למשה). ואף שהר"ש סיריליאו חולק וכותב דאיiri בפירות ששית, מ"מ דבריו צרייכים ביאור בדברלמא פירות שביעית הפקר הם אך פירות ששית שייכים הם לבעלים, וכי הפקרו ב"ד פירות ששית וגוזלו את כל העולם? וכבר הקשה עליו החזו"א זצ"ל (ס"י י"א ז') קושיא זו ועוד קושיות אחרות, וכותב שם שדבריו תמהווים ע"ש.

עוד טعن הרה"ג הנ"ל ווז"ל: הרaab"ד חולק בעיקר תקנה אוצר ב"ד וסובר שכל התקנה הייתה רק לעניין ביעור שכל הפירות שהיו באוצר בה"ד בזמן הביעור נחשבים כمبرערם. עכ"ל. והנה הרaab"ד כתוב דבריו על הרמב"ם הלכות שמיטה ויובל (פ"ז ה"ג), ואני בעניותיה לא הבנתי מה הוכיחה הרה"ג הנ"ל מהראaab"ד שם וכמו שאפרש. דהנה הר"ם פוסק שם שאם היו לו פירות מרוביין מחלקין מזון ג' סעודות לכל אחד ואחד, ואסור לאכול אחורי הביעור בין לעניינים בין לעשיירים עכ"ל. והשיג עליו הרaab"ד ווז"ל: א"א בחמי ראי לא האיר ולא הצהיר מהו הביעור האסור על כל אדם וכ"ר ואינו כן אלא כשייכלו פירות העיר ותחומיה מוציאין כל אדם מה שבתתיהם ומביינין אותם לאוצר ליד בית הדין והם מחלוקת לכל אדם ג' סעודות כדי לשבת וכן בכל יום עד שייכלו. ואם אין שם אוצר ולא ב"ד מחלוקת, מוציאין לשוק ומפרקין ואף הוא יכול לחזור ולזוכות בהן ככל אדם וכ"ר ואחר שייכלו מכל הארץ או יתבערו למגררי לשרפיה או לאיבוד וכ"ר עכ"ל. נמצינו למדים שהראaab"ד למד שיש שני ביעורים כמו שמאמרו בסוף משנה שם (ועי' בחזון איש שם ח'), ובכך תי' שלא תקשה מהתוספתא שכתחבה הגיע שעת הביעור מחלוקת מהן לשכנייו ולקרוביו ולודעיו ומוציא ומניה על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראלי כל מי שצורך ליטול יבא וייטול וחזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שייכלו. וע"ז ביאר שיש שני ביעורים א: כנ"ל בדברי התוספתא, ב: שרפיה ואיבוד המש. והשתא כל התיחסות הרaab"ד לתוספתא זה רק להלכה ג' וד' בתוספתא שמתעסק עם ענייני הביעור, אך בתוספתא יש גם סעיף א' וב' שם איiri מעניין חלוקת פירות בה"ד קודם שהגע זמן הביעור. ווז"ל התוספתא שם: בראשונה היו שלוחי בית דין יושבים על פתח עיריות כר' הגיע זמן התנים (פי' לבצור) שלוחי בית דין שוכרים פעילים וודדרין (פי' מלקטין) אותן ועשין אותן דבילה ומכניסין אותן לאוצר שבעיר. הגיע זמן עניים וכ"ר הגיע זמן זיתים וכ"ר ומחלוקת מהם ערבי שבתוות כל אחד ואחד לפיקתיו. ואח"כ כותבת התוספתא בהלכה ג' הגיע זמן שעת ביעור וכ"ר. מכל דען השתא לא איiri התוספתא מזמן הביעור אלא קודם קודם לו שאו מחלוקת כדי שהיה לעם. וא"כ הרaab"ד דיבר רק על החלק ה"ב בתוספתא ולא על החלק הא' שע"ז לא פליג. ובפרט שכן משמע מחלוקת ההלכות וסדר הכתיבה של התוספתא. ומכל זה נלע"ד שאין כל הוכחה, שהראaab"ד מסביר את התוספתא רק על זמן הביעור ודלא כמ"ש הרה"ג הנ"ל. וע' בספר משנ"י ח"ג בקונטריס אוצר ב"ד ס"ק י"ג ד"ה ואמנם, ויש לדקדק בדבריו וככ"ל.

עוד טענה כתוב הגרי"ז לילכה שליט"א ווז"ל: הרמב"ם לא הזכיר תוספתא זו וכותב הרՃב"ז שזה

מן שמדובר חולק עליה וסביר שאינה להלכה עכ"ל. והנה דברי הרמב"ז מובאים בפ"ז ממשיטתו ויבול הלכה ג' בד"ה מחלוקת, וכותב שם ווז"ל: והשmittה הך תוספתא דהיו שלוחי ב"ד יוצאיין וכו' לפיאינה הלכה. א"ג שאינה אלא בראשונה שהיו שם ב"ד אוצרין ומחלוקת וכותב משנתנו כצורתה עכ"ל. וא"כ רואים מדבריו שאף הוא לא כותב בפשיות שאינה להלכה אלא בת' א', ואילו בת' ב' כתוב שהרמב"ם העתיק המשנה כצורתה ודבריו התוספתא הם בזמנם שהיה ב"ד כזה, ואילו אח"כ זה בטל ולכן לא הזכיר הרמב"ם הלכה זו. וא"כ לפי תירוץו השני לו יצויר שירצו לחדר תקנה זו של אוצר בית דין וכמו שזכינו אנו בדורות אלו אין כל מניעה הלכתית ואפילו להרמב"ם.

�וד יש לדיק שכל דברי התוספתא הם אינם דברי הלכה אלא זו תקנה שתיקנו בימייהם, ואם רוצחים עושים תקנה זו. וא"כ מה יש להלין על הרמב"ם למה לא הזכיר זה. והרי זה רק תקנה ולא פסק הלכה שהרמב"ם מחויב להזכיר זה. ואל תחתמה שעל הרמב"ם היה להזכיר דין זה כיוון שלפי דברינו שלבית דין מותר לבצור אפיקו כדרכו יש להביא חידוש שכזה? ע"ז יש לומר שאפשרoso של הרמב"ם ذקرا דלא תקוצר כדרך הקוצרים בבעליהם אזהר וחמאן, וא"כ ביה"ד שאינם בעליים ועושים לטובת הצבור מותר להם לבצור כדרכם. וכ"כ בחזו"א (י"א ז') בישוב קושית הר"ש סייריליאו שזהו הביאור בש"ס. וע' עוד בספר מעדרני ארץ להגרש"ז אויערבך (שליט"א) (ס"י ז') שהאריך בעניין זה ודור"ק. ומ"מ אין לנו שום הכרע בדברי הרמב"ם, עד כדי כך שמשמעותו זה יש להחמיר נגד התוספתא כיון שהרמב"ם לא הזכיר דין זה (וע"ע במשנת יוסף ח"ג בקונטרס אוצר בית דין בסוף ד"ה והתוספתא ודור"ק).

�וד כתוב הרה"ג הנ"ל ווז"ל: טענה חדשה טוען הר"ש ברוזם צ"ל (בקונטרס קדושת שביעית שבת השכ"ה) שאוצר ב"ד אינו בא מAMILA (שלא כל ב"ד שעושים אוצר הוא אוצר ב"ד של התוספתא) אלא בכל שמיטה צריכים לשבת הב"ד הנגדלים ביום הראשון ותקון זאת מחדש כדי שהיא להם כה לעשותות הפירות הפקר מהשדי ועד שיגיעו לידי הצר肯, ומAMILA ברור שאין בימיינו ב"ד כזה וגם אינם יושבים לתקן זאת כל שנת שמיטה ע"ש. עכ"ל. ועיינתי בדברי הגר"ש ברוזם צ"ל במקורן, ומאר נפלאת עלי הרה"ג הנ"ל שככל דברי הגר"ש ברוזם שם הם בהיפוך ממה שכותב, דנהה כתוב שם (ס"ק א') ווז"ל: והנה דין א' (כוונתו לדברי התוספתא שבראשונה ישבו על פתח העיר והיו נוטלים מאנשים את מה שזכו. ש.ז.ר.) משמע לאחרי שב"ד העיר קבלו לטפל באספקת פירות לכל בני העיר לוקחים בכך של הפקר ב"ד הפקר גם מה שכבר נלקט ע"י יחיד ואשר זכה בו, ונראה שאין זו תקנה לכל הדורות שבסנת השבעית כל הפירות שייכים לאוצר ביה"ד בזמן שביה"ד עוסקים באספקת הפירות ולא שייך זכיה בפירות שביעית, אלא ב"ד שככל דור ודור מתקין שע"י חחם להפקיר, נוטלים מה שככל אחד זכה, ויש לומר דברי דבזמן שאיןכח ב"ד יפה להוציא לפועל נתילה זו אין אפשרות להפקיר מה שבירד הוצאה. ועוד צריך בירור איזה ב"ד בכהו להפקיר ממון, ואולי נתנו חכמים לכך זה לכל ב"ד שיטפל באספקת פירות לעירם. עכ"ד. וא"כ כל דבריו הם על ריש דברי

התוספתא שהיו מפקיעים ממי שזכה כבר וע"ז כתוב שצרכיך ב"ד Miyohar, אך אין לוזה כל קשר למה שנעשה היום באוצרות בית הדין, שאינם מפקיעים אפילו אדם שכבר זכה, וכמ"ש הגרא"ש ברוזם זצ"ל בהמשך דבריו שם זצ"ל: ואם ג' דיןיהם שישבו מעצםם בלי מינוי הקהיל ולקחו לעצם המוצה של סיפוק צרכי העיר וכו' ואח"כ בשנות השבעית לוחקים ע"י פועלם וכו' אפי' אם צרכיכם להטיל מס על הציבור ב"ד Miyohar, ולא כל מי שבא ליטולiba ויטול, מ"מ אפשר דהיכא שב"ד זכו בפירות העיר לטובת אנשי העיר ואין בה איסור וכו' ואפשר שלא צריך להה ב"ד אלא גם יחיד יכול לעשות כן. גם יכולים לטעות הוצאותיו לו. ע"כ. וא"כ כمفorsch בדברי הגרא"ש ברוזם זצ"ל שבזמןינו ודאי שב"ד יכול לעשות כפי שמתנהג ולהחלק לציבור ולהטעות ממן הוצאות וمفorsch בדבריו. ורק אם רוצה ב"ד להפיקע ממי שכבר זכה מן ההפקר וממו שהיה בזמן התוספתא ע"ז כתוב שאין זו תקנה לכל הדורות. ודבר זה פשוט וברור לכל מעין.

ובכן קם דיןא:

אפשר לכתהילה לקנות פירות מאוצר בית הדין שמתנהג כהלה (ולא מוכיר יותר מחירות השוק ובמכוואר לעיל). ועוד שיש פוסקים הסוברים שמצוה לאכול פרי שיש בו קדושה שביעית. ובפרט שבזה אנו מחזיקים ידיהם של אותם גבורי כח עושי דברו שומרים ומקיים כל הלכות שביעית מתוך מסירות נפש ממש, ובודאי שזה עדיף מלעוזר לאותם הקלאים שאינם בני ברית. וד"ל.

וכיוון שמצוה לפרש את מעשיו של הקב"ה בעולם, רואה אני חובה לעצמי לספר כיצד ראיינו בעינינו את ברכת התורה "וציותי את ברכתך". כאשר לפני כמה החדש ירד באיזור "המורצת האיזורי גזר" ברוד חזק מאד וכיודע שכארו הוא יורד ממשיד כל פריחה ולבול שעל העצים, וכן היה שבכל האיזור הוזקו הברים בסך של כ - 8 מיליון שח ע"פ חערכות משוחח התקלות. וב"ה אצלנו במושב "בית עוזיאל" שכבל בעלי המטעים שומרים שמיטה כדת וכדין לא נפל אפי' לבול אחד למורת שירד ברק חזק בככל האיזור, והיה זה לפלא. וכשיעורת הדברים לפני מרן הרא"ל הגראי"ע שליט"א שמח ע"ז מאד ואמר שזה ממש "וציותי את ברכתך". וכשיעורת הדברים על דברי הסמ"ע הידוע שבזמןינו שמיטה דרבנן אין ברכת "וציותי", אמר לי מרן שליט"א שככל זאת בזכות מסירות הנפש שלהם לקיים מצות השמיטה וכו' לנס הזה. אשרי העם שככה לו.

בלבוד רב

שניואר ז. רוח

ג

תשובה הגאון רבי יוסף זליכה שליט"א

ד' מנ"א תשנ"ד לפ"ק

לכבוד
מערכת אור תורה
ירושלים ת"ז

האר אל עבר פניו האור הגדול "אור תורה" לחודש מנ"א תשנ"ד, ושם ראיתי מאמר נכבד של הרש"ז רוח שליט"א בתגובה למאמרי בענין "אוצר בית דין". ובהיות וברור ללא שום ספק שכונתו לשם שמים, גם אני עניacha תגובה ומניה ומנאית יתקלס עילאה.

הנה כל מה שכתבתי במאמר הנ"ל הוא קיצור נמרץ ממאמר גדול. ובמאמרי המקורי כתבתי בס"ד ישובים לכל העורורים במדזה גדושה, ובכ"ז לא כתבתים כאן וסמכתה על שכבר חלק גדול מהם נכתב בספרים ציינתי בראש המאמר. ברם ברור שהערעור נשאר אע"פ שמיישבים אותו, עצם הצורך ליישב מעיד שב"הוה אמינה" היה ערעור. וזה שיק בכל ארכעת העורורים הראשונים. ורק הערעור החמישי של הגרא"ש ברוז אינו פשוט, ולכן כתבתי שהוא טענה חדשה, ולכן לאחר שכתב דבריו אלה היה צריך לצדר להתר ביחסו שבעל השדה לא זכה בפירות שאולי לא צריך בית דין מיוחד לוזה, ואפשר גם שלא צריך לוזה בית דין כלל. ע"ש היבט ודוו"ק.

והנה לאחר שסכמתי בקצירה את כל העורורים, כתבתי שהגר"א חיוון שליט"א ס"ל שלא לסמו על אוצר בית דין מלחמת ערעור ד' בלבד, והוא הדין שלא לסמו על תקנת החזו"א, דמתרויהו אין כפשתות הרמב"ם. דפשטוות הרמב"ם הוא כתירוץ א' להרדרב"ז ולכ"ן רק פירות נקרים אפשר לקנות [והרב הכותב חשב שדברים אלה הם מסקנתי]. ואולי הסוגרים שבאמצע המשפט הטעו[הו] זה מה שהוא מורה לתלמידיו. ולשיטתה אזיל דס"ל דמנהג ירושלים לפסוק מהרמב"ם כשמרו לא גילה דעתו וכמ"ש בשמו במאמרי בענין ספיחין לאור תורה גליון שבט תשנ"ד, וע"ז הצעתי הדרך החדש כמו"ש במאמרי שם וזה בכדי להנצל מאיסור שחורה אליבא דכ"ע בלי שום פקוף.

וכהיום ממש האיר אויר חדש על ציון, ספר "אור לציון" על שביעית, וראית שם בפ"ד שאלה ר' שגם הוא דעתו שמחמת ערעור ד' ראוי שלא לסמו על אוצר בית דין לעניין הפקר שדהו ולענין ביעור [וכמו שהיעיר תלמידיו כמ"ש במאמרי בסוגרים], והוא הדין לעניין שחורה ופשוט. ומ"ש שלענין הקונים אין להחמיר וזה לא מסיע בידי עוברי עבירה, ברור הוא שר"ל כשקונים בגונא שאין בזה איסור שחורה ודוו"ק.

ושם בסוגרים הביא ערעור ב' דהינו שהרמב"ן חולק על הרמב"ן [א"ה מ"ש במאמרי בערעור ב'

רק הרמב"ן ט"ס הוא והוא וצ"ל הרמב"ן ודעימיה] וסימן וראה עוד בחזו"א מ"ש על דבריו. וכנראה שמקובל דברי החזו"א ולכון לשיטתו נפל ערעור ב'. ונראה עוד מדבריו שצירף עם הרמב"ן והר"ש גם את הראב"ד, דס"ל שאפשר לפреш בראב"ד דלא פליג ארמబ"ן והר"ש, ולפ"ז נופל לשיטתו גם ערעור ג'. ועוד מדבריו שהעתיק כל לשון הרدب"ז תירוץ ראשוני ותירוץ שני, וסימן: הרי שהבין (הרدب"ז) מדברי הרמב"ם דליך לתקנה זו בימינו עכ"ל, נראה שambil שמה שאמר הרدب"ז בתירוץ שני א"ן שאינה אלא בראשונה שהיא שם כי"ד אוצרין ומחלקין, ר"ל כי"ד מיעודים גדולי הדור שהרשות בידם לאוצר ולהחלק וכעין טענת הגרא"ש ברוזם, ולכון בימינו ליתא תקנה זו. ודוק.

ולסיום: אני בא להזכיר בחלוקת גdots עולם, אלא מציע דרך חדשה שבה ניצולים מאיסור שחורה בלי ערעור ופקפק אליבא דכ"ע. ונלו"ד ברור שוגג גאון עוזנו הראש"ל הגרא"י שליט"א שכח בתשובה קצרה לאברכים באור תורה [מדור "מכתבים למערכת" גליון אב תשנ"ד] שפירוטה היתר מכירה עדיפי על פירות אוצר בית דין, יסביר כאן שבשיטה זו עדיף.

ד

תשובה הרב שניואר ז. רוח שליט"א

א"ה, אין אני ח"ו בא להתנזה עם גדולים וחכמים ממוני ובפרט כב' הגאון הרב י"ע זילכה שליט"א, רק זאת אומר שברור שתקنته אוצר ביה"ד, כבר נכתבה ע"י כמה מהראשונים, (ומש"כ שצ"ל הרמב"ן ודעימיה, אין זה נראה ממש ששהדגיש "ROKE" הרמב"ן, ומחייב זה כתוב שאין דעת الآחרים כה"ג), וכמ"ש במאמרי שם שכ"כ כתבו הר"ש משאנץ בפירושו למסכת שביעית (פרק ט' משנה ח'), ובתוס' ר"ד למסכת פסחים (דף נ"א ע"ב), ובשות' הרשב"ש (ס"י רנ"ח), אף המליעין לנוהג כן הלכה למעשה.

כמו"כ לענו"ד א"א לומר כאן שישנה הכרעה ברורה בדברי הרמב"ם, שיש לפסוק כמוهو במקום שמן לא גילתה דעתו, שהרי יש מקום לבאר אחרית בר"מ וככז' במאמרי שם.

ומ"ש הגאון הנ"ל שכתו בשם מרן הראש"ל שליט"א שעדייף היתר מכירה על אוצר ביה"ד, לענו"ד כאן המקום להביא את עדותו הברורה של מרן הראש"ל שליט"א, ובידוע בזורה ברורה את דעתו הנשגבת קאמינא, שכל מה שחווש מרן שליט"א באוצר ביה"ד הוא אך ורק משום החשש של עשיית שחורה בפירות שביעית, ושאין האוצר בית הדין מלא את שליחותו כדבעי, אך היכא שהכל מתנהל ע"פ כללי ההלכה אין בכך כל חשש, ואף עדיפות מלאה ניתן לכך מרן שליט"א, ובידי היה עובדא, שהגשתי לפני מרן שליט"א בשנת השמיטה תשנ"ד, את התחשיב שאנו גובים עבור מחירי

הפיורות של אוצר ביה"ד שלנו ב"בית עוזיאל", ולאחר שהרואי למין שליט"א שאנו גובים אך ורק את הוצאות בלבד, שמה על כך מרן שליט"א, והורה לעומדים בראש מערכת הקשרות שתחת נשיאותו, ליקח מפיורות אלו ולחלקם לצרכנים. ולענ"ד די בעובדא זו על מנת להכיר ולדעת היבט את עמדתו של מרן הראש"ל שליט"א. [וכעת אוסיף, שהרואת הכנסת שמייטה תשס"א, שלקראתה הקמנו את "ועדת השמייטה הארץית" בנשיאות מרן הראש"ל שליט"א, הורה לנו בפירוש מרן שליט"א, שהראשון מבין כולם הוא שיש להקים בי"ד שיקים "אוצר בית דין" ובמסגרתו יחולקו פיירות וירקות (שכנן מרן הראש"ל פוסק שהעיקר להלכה, שירקות שתחלת גידולם בשישית, ונלקטו בשבעית, אין בהם איסור ספיקין, אלא שקדושים הם בקדוש"ש, שבזה אנו פוסקים כדעת רוב הראשונים ולא כדעת הרמב"ם), וכפי שהdagish מרן שליט"א, יש להקדים וליקח פיירות וירקות של "אוצר ביה"ד" קודם לכל אפשרות אחרת כגון יבולי נכרים, אלא שמרן שליט"א חזר והdagish, שיש להקפיד על המחיר שתחלקו בו הפיורות, שייהי על פי דין,DOI לנו בהרואה זו לדעת את עמדת מרן הראש"ל שליט"א]

בכבוד רב

שניואר ז. רוח

הרב אהרון בוארון שליט"א
מעיה"ק ירושלים ת"ז

הפרשת תרומות ומעשרות ע"י אמירת נוסח הפרשה מקוצר [חלק ג']

כד. ועוד אמרתי בעניין להביא סמך לנוסח ההפרשה המקוצר מהגמ' בסוף מס' ר"ה (לה). בעניין הפסוקים שצורך להזכיר בתפילה מוסף של ר"ה, אמרו שם, אמר ר' חננאל אמר רב כיוון שאמר ובתורתך כתוב לאמר (אף שלא אמר את הפסוקים) שוב אינו צרי (לומר כלל את הפסוקים). וכן נפסק להלכה. ואמנם נחלקו הראשונים שם וכן במס' עירובין (ע' בדף מ. בתדר"ה זכרו) על איזה פסוקים נאמר דבר זה, עכ"פ לומר כדאית ליה ולמר כדאית ליה חזין מיהא דסגי באמירת "ככתוב בתורתך" דהוי כנ"ד שבמוקם לומר את ההפרשות הוא אומר "ככתוב בנוסח".

גם תחילת עלה במחשבה לפני להביא עוד סמך מהגמ' בברכות (מ:) בעניין ברכת המזון, שאמרו שם דבנימין ריעיא לא היה מברך בנוסח שתקנו חז"ל, אלא הוא אמר וכי: בריך רחמנא מריה דהאי פיתה. ואמרו שם דבזה יצא י"ח ברכה ראשונה ברכות המזון. וכן נפסק להלכה. וכן מצאו ע"ד ברכות שמועל נוסח מקוצר. וכן בסנהדרין (מב). בעניין ברכת הלבנה איתא שבמערבה לא היו אומרים כל הנוסח, אלא רק בא"י מחדר חדשם. ע"ש. וכי' במאירי שם שכן יהагו נשים ועמי הארץ. ועי' מabitur (ס"י תכו אות ד). ועוד. אך שוב בינויו ראייה, דהך דביך רחמנא הפירוש הוא (וכן בעניין ברכת הלבנה) שנוסח זה הוא עיקר הברכה והשאר אינו לעיבובא. וכך אמרו חז"ה מועיל בשעה"ד. אבל אין מזה ראייה לנ"ד שאומר נוסח מקוצר שאין בו שום הפרשה באמת. והוא חילוק בדור. ועפי"ז גם דחיתתי ראייה שהביא לנו ח"א הי"ו מהמשנה בפסחים (קטז): פסח מצה ומרור וכו'. יע"ש. והבן. אבל החיה דשלחי ר"ה לענ"ד היא ראייה טובה. ואמנם אפשר לפלפל בה, אך בלא"ה ההיתר בנ"ד נשען על יסודות איתנים.ותן לחכם ויחכם עוד.

כה. אחר כל הדברים האלה ראייתי בשו"ת אבני ברזל ח"א (סס"י קטז) שכחוב שיש לו ראייה חותכת נגד חידושו של החזו"א. ממה שאמרו במס' יומא (פג). בעניין מי שאחزو בולםוס מאכליין אותו הקל הקל, ונחלקו שם מה חמוץ יותר, להאכללו טבל או להאכללו תרומה, ואמר ר'בה דהיכא לאפשר בחולין דכו"ע לא פלייגי דמתיקنين ליה ומספין ליה, כי פלייגי בלבד אפשר בחולין. ולדעת רבינו חננאל והרמב"ם (ולדעת מהר"ם ז' חביב בתוס' יוה"כ שם והמל"מ בפרשת דרכים כן גם דעת הר"ן) הפירוש הוא, שלא נחלקו אלא בכגון שאין כאן אדם שבקי להפריש, אבל כשיש מי שבקי להפריש הכל מודים שייפרשו ויאכלו פירות מעושרים (ר"ל ואפי' בשבת ע"ש בסוגיא). וע"ש בכל התשובה. ומעטה אם בדברי החזו"א שיש עצה פשוטה שעל ידה גם מי שאינו בקי יוכל להפריש דהינו ע"י הנוסח המקוצר, איך פלפלו בש"ס להתיר איסורים חמורים כדי שלא להאכל טבלים, הרי אפשר לכל מי שאינו בקי להפריש שיעשה עצת החזו"א להפריש ע"י הנוסח המקוצר. ע"כ דליתא לעצה זו. והנימ' בצע"ג. עכת"ד. ולפום ארחה כמו"כ הוא לא קשורי מההיא דכתובות (עב.). יע"ש. ואולם במחכ"ת בעניין אני רואה כאן שום קושיה. חדא, דהחו"א לא כתוב היתרו

לע"ה גמור שאינו יודע כלום בין ימינו לשמאלו, וכמו שביארנו להלן (אות כת). ותו דאף לפום ארוחין דאסיקנא בדוכתא אחריתו שגמ ע"ה גמור יכול להפריש ע"י הנוסח הקוצר המחדש שהצענו, ג"כ לק"מ, דאייכא לאוקומי לההיא דיומא וכן לההיא דכתובות בשאן יונדרים שיעורי ההפרשota, ובכח"ג מה יוועל הנוסח המקוצר. ובכיו"ב הרגיש מתיר"ג גופיה בס"ד, די"ל דמאחר שצרכיך פרוטה חמורה לפדיון מע"ש, אכתיב בעינן בקי ולא יוועל הנוסח המקוצר. וככונתו רצואה, דלאו כו"ע דינא גמירי איך לעשות הפרוטה החמורה, ומה אפשר לחלל עליה ומה לא, וכו'. אלא שימוש מה גם תירוץ זה חזר האبني בזול והנינו בcz"ע. ובאמת נלע"ד דבכל אל"צ לכל זה, כי נראה ברור שאין כוונת רביינו חננאל והרמב"ם דהסוגיא מירוי בדוקא כאשר לא להפריש מהטבל תרו"ם משום שאין שם מישבקי בזה, אלא הם פירושו בסתם שהסוגיא מירוי באופן שא"א להפריש תרו"ם מהטבל ומעתה הרי לא חסר אופנים שא"א להפריש מפירות תרו"ם, וכגון שאין בעל הפירות נמצא כאן וידוע שהוא מקפיד שرك הוא יפריש התרו"ם, או כגון שאין כאן ישראלי אלא החולת לבדו, או כגון שיש גוי אנס שמעכב מלהפריש, או כל כה"ג. וזה ברור. אחר כתבי כי"ז עיינתי בפרשת דרכיהם הנז' (דרך החיים דרוש יט) ומצתאי דמפירוש דהכוונה כמ"ש תליית ושורר מה שלפלל בזה בשו"ת מנחת יצחק ח"י (סימן מו) וטרם נפניתו לעיין בדבר"ק כהוגן וע"ש. עכ"פ הנה נתבאר בס"ד דלק"מ עד החזו"א בענין נוסח ההפרשota המקוצר ביומא (פג). וזה ברור. וע"ע בשו"ת מנחת שלמה אוירבן ח"ג (ע'��טו בהערה השicity לרости קלוג בענין קושיות מהסוג הנז'). וייל.

כו. סוף דבר נלפק"ד הקלושה הדעהיקר להלכה להקל כדעת מレン הגאון החזון איש זלה"ה, שאדם שנמצא במקום שאין לו נוסח הפרשת תרו"ם, רשאי הוא להפריש מעט יותר מא' ממאה (1%+) כהלה וולומר "שיחולו כל ההפרשota כמו שכחוב בנוסח ההפרשota שבסידור". (וכМОВН שוה רק באם יש לו מטבח להילול מע"ש ונטע ובעי, ואז מילא חלים גם החילולים כדי למורות שלא הזכירים בפירוש. כן היה נלע"ד פשוט. ושו"ר שכן מפורש בשו"ת אור לציון ח"א חיו"ד סס"י כד. ובאמת כן מבואר בדברי החזו"א במקורות. ע"ש). וכמו שביארנו בס"ד שיש להיתר זה יסודות נאמנים וחזקים, ויתר היא שלא תמות. וכן ראייתי בשו"ת דברי יצחק אל שרגא ח"א (ע' ע''), ובשו"ת חלקת יעקב (חיו"ד סי' קפג), ובשו"ת מנחת יצחק ח"א (סי' פה) וח"ב (סי' קטז אותן א. ודוק.). ובשו"ת שמחה לאיש אבא שאל (חאה"ע סי' ב אותן ובהלאה), שהביאו להלכה פסק החזו"א בזה. וכן דעת הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי בס' קריינא דאגורתא ח"ב (סי' קלוג). וכבר הבאנו לעיל שכן העלה הגאון מורה רב"ץ אבא שאל זלה"ה בשו"ת אור לציון ח"א (חיו"ד סי' כד). וכן פסק הגראי"ש אלישיב שליט"א בס' דרך אמונה ח"ב (פ"ג מתורומות אותן עט, ובציוון ההלכה שם). וכן בציון קנייבסקי שליט"א בס' דרך אמונה ח"ב (פ"ג מתורומות אותן עט, ובציוון ההלכה שם). וכן בציון ההלכה להלן (אות חייא). וע"ש בכיוור ההלכה (בהלכה ט ד"ה מקום) שכ' שדעת מレン החזו"א שאין שום פקפק על הנוסח המקוצר, ופירוט שנותעשו ע"י כן יכול לאכלן בלי שום חשש. עכ"ל. וכן בדרך אמונה בסוף הפרק (עמוד קיד) חזר על פסק החזו"א. וע"ש בציון ההלכה (אות تعد) שאם יש לו טבל ודאי ואין לו הנוסח, יברך על הפרשת תרו"ם ויאמר: כל ההפרשota יחולו כתוב בנוסח שברשותי כדת, ואח"כ יברך על פדיון מעשר שני ויאמר: פדיון המעשר שני יהול כמו שכחוב בנוסח שברשותי כדת. עכ"ל. וע"ע בציון ההלכה (אות תנט ותעה). וכן בשו"ת תשובה והנהגות ח"א (סימן תרסז) כ', נהגו הרבה אנשים להפריש ולומר שהתרומות ומעשרות וחייבין

יחולו כמו שתכתב בנוסח הפרישה שבבית. וכותב שזה מספיק. ושם שזה מופיע בטענה אמר שאין בזה פקפק. ואמנם סיים שם שהוא לעצמו מחייב כאשר יאפשר לו לומר את נוסח הפרישה בשלימתו, והוא משומם מה שצדד שם לחייב ע"ד החזו"א. ע"ש. לפ"ד אין טענתו שם מחוורת כאשר עניין המיעין תחזינה מישרים, ולא הביא לה שום סמך. ע"ש. וכך מוביל דאייה גופיה מיקל כהחו"א להלכה ולמעשה, שהרי כי שהוא "להדר אם אפשר" לומר את נוסח בשלימותו. ע"כ. והראוני שכן הביא זאת להלכה בס' שມירת שבת ההלכתה ח"א (פרק יא ה"ג), ובס' מנחת אהבה ח"ג (פרק כד הלכה לו). וכן ראית ישפוק בס' משפטי ארץ אידלשטיין (פי"ה"ב וה"ג). ושם בהערות הביא שכן הסכים בשיעורי הגראן קROLIN (פ"ג מתורמות ה"ג), אלא שלכתהילה יאמר את כל הנוסח, כיוון שדברי החזו"א הם חידוש. ע"כ. הנה לפניו מעלה ממן מאחרוני הפסוקים שהסבירו להקל כהגן החזו"א להפריש תרו"מ ע"י הנוסח המקורי. וכבר ביארנו בעניות שיש לה יסודות איתנים בהלכה. וכן עיקר להלכה להקל.

מהו הנוסח המקורי הנכון להלכה

כז. והנה בעניין הנוסח המקורי שייהי אפשר להשתמש בו למעשה. נראה שאין להקל להפריש תרו"מ ע"י הנוסח המקורי אלא כאשר בנוסח: **שיחולו כל ההפרשות** "כמו שתכתב בנוסח" (שבסידור וכדו), דכאשר אומר כן נמצא מייחד מקום לתרומות ומעשרות, זה דבר מעכבר. אבל אין להקל ולומר בנוסח: **שיחולו כל ההפרשות** "כדין". זה נראה שאינו מועיל אף בדיעבד, כיון שאינו מייחד מקום לתרומות ומעשרות. ותדע לך שכן הוא, שהרי הגאון החזו"ן גופה בלבד שוגם במשנה ראשונה דיליה (בחזו"א דמאי), שאמנם כתוב גם הנוסח **שיחול** "כמו שציריך מהדין", מ"מ לא כתוב זאת אלא לעניין שזה מועיל בדיעבד, בעודו שלומר הנוסח **שיחול** "ככתוב בנוסח", כתוב להתייר גם לכתהילה. ע"ש בלבשו (העתקנו לשונו בתקילת דברינו). גם הנה במשנה אחרונה דיליה (בחזו"א ערלה, ובדף זה הובא בחזו"א דמאי שם) שחזר לחזק ולבסס את היתרו המודובר להפריש ע"י הנוסח המקורי שיחול **"ככתוב"** וכו', בא"ד כי, ומיהו באומר **"שיחול** כמו שציריך מהדין", שכתבנו שם (בחזו"א דמאי) דמנהג, יש בה מקום עיון, שהרי יש לפניו כמה גווני ביחסו וכו'. ר"ל דהא בעין לעיכובא לייחד מקום לתרו"מ. לכל שלא ייחד מקום לא עשה כלום כדכתוב הרמב"ם (פ"ג מתורמות ה"ח) וע"ע בשורת הר צבי ח"א מזרעים (סימן מה סדרה אבל) ובספר דרך אמונה ח"ב (פ"ג מתורמות ה"ח) ועוד. ובנ"ד איכה עכ"פ לאיסטפוקי אי נידינה רק קבוע מקום. והנich החזו"א בצח"ע ע"ש. וא"כ בודאי הגמור שאין מקום להתייר לכתהילה להפריש תרו"מ ולומר שיחולו ההפרשות **"כמו שציריך מהדין"** (וכדו). ואם טעה ואמר בנוסח זה, ייחזור ויפריש بلا ברכה ויאמר שיחול **"ככתוב בנוסח"**. וכן ראית בكونטרס היל' תרו"מ שננדפס ע"פ החזו"א (מובא בסוט"ס דרך אמונה ח"ג, עמוד שעח) שכח שיאמר: כל ההפרשות וחילול מעשר שני יחולו כמו שתכתב בנוסח שברשותי כדת. עכ"ל. ותל"מ. וכ"ה בשורת דברי יחזקאל שרוגא ח"א (עמוד עז). וגם זה עד מהר לפ"ד דהדר ביה החזו"א מההיא. וכן תורה בשורת אור לציון ח"א (חו"ד סי' כד) אשר הבינו שהסכים להיתר החזו"א, והוא לא הביא את ההיתר רק באופן שאומר שיחול הכל כמו שתכתב בנוסחו כדת. ע"ש. וכ"ה בשורת מנהת יצחק ח"א (סי' פה) ובס' קריינא דאגירתה ח"ב (סימן קלג) ובשורת תשובה והנהגות ח"א (סימן תרסז). ולא דבר ריק הוא. ושוו"ר שכן פסק להדייה הגאון מופה"ד כמההר"ח קנייבסקי שליט"א בס' דרך אמונה ח"ב (פ"ג מתורמות

אות עט), בזה"ל: אבל לא יאמר שיחול הכל כמו שצרייך מן הדין, שהרי ע"פ דין יכול ליהיד מקום למללה או למטה או בשאר רוחות, וא"כ אין כאן בירור. ואם אמר כן חל בתערכות. ע"כ. והניף ידו שנית בסוף הפרק (עמוד קיד). וכן עיקר להלכה ולא פוקי ממה שראיתי בס' אחד שראיתית שכחטו להיפך. וכעת ראייתי בס' שמירה שבת כהילכתה ח"א (פי"א הלכה כג) ובספר מנוחת אהבה ח"ג (פכ"ד הלכה לו) שהביאו הנוסח המקוצר בלשון, שיחולו "דין". וליתא.

הוספה נחוצה לנוסח המקוצר

כח. ועוד יש לעורר על אודות הנוסח המקוצר להפרשת תרו"ם, שהרי אדם שעושה כן כלומר שמפריש מעט יותר מאשר ממאה ואומר שיחולו ההפרשיות כתוב בנוסח שבסידור, אף אם הוא ת"ח וידוע כל היל' תרומות ומעשרות, הא סוף סוף בשעה שהוא מפריש את המעת יותר מאשר ממאה ואומר את הנוסח, מסתבר וקרוב לדאי שאינו מהרהור כלום על שאר הפירות שבסל, אלא מחשבתו היא רק על המעת יותר מאשר ממאה שהפריש מהפרישות. ובפרט אם הוא טריד קצת באיזה עניין ואין מחשבתו פניה לגמרי. וכ"ש בשאר כל אדם, אשר רוב העולם ואף מי שלמד פעמי' תרו"ם, מ"מ כאשר אמר בסתם שיחולו ההפרשיות כתוב בנוסח אינו מהרהור כלום על שאר הפירות שבסל, וא"כ איך יחולו בהם המעשרות. ועודadam נאמר שיש כאן פגם בשאר ההפרשיות שצרכו להיות בשאר הפירות אז יש פגם גם בהפרשה שבא' ממאה של התרומה מעשר. וכמו שביאנו ועורנו בפרטים אלו בתשוכתנו שבענין הפרשת תרו"ם שבחניות (ענף ו'). ע"ש, ומשם באלה, ואשר על כן נלע"ד ברור שגם בנ"ד אין להקל להפריש ע"י אמרת הנוסח המקוצר, וא"כ אומר בפירוש שעושה גם את ההפרשיות בשאר הפירות (מעשר ראשון ומעשר שני או עני) וצריך לומר כל לשון הזו: "כל התרומות ומעשרות שצורך לעשות גם בפירות שהזאת מהסל וגם בשאר הפירות שנשארו בסל, הכל יהיה כמו שתכתבו בנוסח הפרשת תרומות ומעשרות שבסידור". או לשון קויצ"ב. (אלא שהנוסח שתכתבו נעשה בשפה הפושאה ביותר שיכלתי כדי שיועיל לכל אדם, גם למי שאינו מבין כלל בעניין תרומות ומעשרות וע' בזה בסמוך). והעיקר שיזכר בהפיו גם את ההפרשיות שצורך להפריש בשאר הפירות. וקרוב מאד בעניין שדבר זה harus להזכיר בהפיו את שאר ההפרשיות (או עכ"פ שברור לו שהתקין זהה במחשבה) הוא לעיכובא, ואם לא עשה זאת הרי הוא חייב לחזור ולומר את הנוסח (המקוצר) כהוגן. וכממשנת' בס"ד.

דין מי שאינו מבין כלל מה הם תרומות ומעשרות

כט. גם ראייתי לבאר אודות מה שראיתית בכמה מספרי זמניינו שנראה שהבינו שהנוסח המקוצר אשר יסד החזו"א ז"ל נועד לבורים ועמי הארץ שאין להם שם שום ידיעה בענייני ההפרשיות. דבאמת לא היא, אלא הנוסח נתכן לאדם שידוע עכ"פ באופן כללי מה הם ההפרשיות, אלא שאין זכר בע"פ את הנוסח ואין לו אפשרות להשיג כתעת נוסח הפרשה, אז מותר לו להפריש ע"י הנוסח המקוצר. אבל אדם ע"ה שאינו יודע בין ימינו לשmailto בעניין תרו"ם, כשם שלא יועיל אם יאמר את כל נוסח ההפרשה הארוך וכמו שביאנו זאת במק"א, כ"ש שלא יועיל אם יאמר רק את הנוסח המקוצר, דודאי הוא גרע טפי. וע"ע בשוויות תשובה והנהגות ח"א (סי' תרטז). וע"פ דברינו הלא תראה שאין מקום לאייה החותכת שהביא בשוויות אبني ברזל ח"א (סס"י קטז) נגד החזו"א. ע"ש. ולעיל (אות כה) כתבנו בזה קחנו משם. אבל שתליית' זכינו לחדר שם (והבאנו זאת לעיל אותן כה) דמ"מ

בשעה"ד גם אדם שאינו יודע כלום בענייני הפרשות רשאי להפריש בנוסח מקוצר בו' הלשון: "כל התrometerות ומעשרות שצורך לעשות גם במעט הפירות שהוצאתו וגם בשאר כל הפירות, הכל יהיה כמו שכחוב בנוסח הפרשת תרומות ומעשרות שבסידור". אלא שהעלינו שם אדם כזה שאינו מבין כלל בענייני הפרשות עדיף שיבקש מ אדם אחר ש晦ן בהה שיפריש לו מפירותיו תרו"מ, ובזה את שפיר. וכן שכנ הורו הגאון החזון איש (דמאי סי' טו סוף אות ו) והגאון רבי צבי פסח פראנק בשו"ת הר צבי ח"א מזרעים (סס"י מה). וכתבנו שם שכן משמע להדייה דעת הגאון מהר"מ נ' חביב בס' תוספת יהה"כ (יומא פג. ד"ה ולפי) בדעת הר"ן שם. ע"ש. ודלא כהחולקים. ואכם"ל.

הנוסח המקוצר - בכל מצב או רק בשעת הדחק

ול. והנה נראה ברור שאין להפריש ע"י הנוסח המקוצר אלא בשעת הדחק כגון, שנמצא בדרך במקום שאין לו שם נוסח הפרשה מושלם, ואני זוכר את הנוסח השלם בע"פ, או בכל שעה"ד כה"ג, אבל שלא בשעת הדחק נראה שאין כדי כ"כ להקל קולא זו. אלא כל המפריש תרו"מ צריך לומר את כל נוסח הפרשה בשלימות תיבה בתיבה אותה ללא תוספת ולא מגרעת. (וכן חייב להבין את נוסח הפרשה עכ"פ באופן כללי, וכך שביארנו בתשובה שבעניין הפרשה שבוחניות (ענף ו). קחנו ממש). וכך תראה למרא דהאי שמעתתא הגאון החזון גופיה שלא כתוב היתר זה אלא לאדם "שנמצא בדרך ואין בידי הנוסח ואני בקי להפריש בעל פה". ע"ש. ומובואר מזה בכירורו שאדם שיכל לומר את כל הנוסח, אין לו לסמוך על קולא זו. גם בקונטרס הלי' תרו"מ שנדרפס ע"פ החזו"א (מובא בשו"ת דברי יחזקאל שרגא ח"א עמוד עז, וכן בס"ס דרך אמרונה ח"ג, דשע"ח ע"א) אחר שכותב את היתר המדובר, כי בזה"ל: וראו לחבר (בן תורה, וכל יר"ש) למדוד את הלכות הפרשת תרו"מ שהיה בקי בהם. ושיהיה הנוסח המלא של הפרשה שגור בפיו, כי אי ידיעתם היה שכחת התורה ומרוה על מיעוט ההטעקות בה. ע"כ. וכ"כ הגאון כמהורה"ח קנייבסקי שליט"א בס' דרך אמרונה ח"ב (הלי' תרומות פ"ג אות עט). וכך עוד שם בביאור ההלכה (בהלכה ט', ד"ה מקום), שאע"פ שדעת החזו"א שאין שום פקפק על הנוסח הקצר וכו', מ"מ אין ראוי לת"ח לנוהג כן תמיד, דהיינו כשבכתה התורה. ע"כ. וכך עוד בדרך אמרונה שם (בسف"ג, עמוד קיד). וע"ע בשו"ת אור לציון ח"א (חיו"ד סי' כד) הנ"ל. וכן ראייתו בשו"ת תשובה והנהגות ח"א (סס"י תרסז) שאף שמייקל כההزو"א, סיים שלעצמו מחמיר כשאפשר לו לומר את נוסח הפרשה בשלימותו. ע"ש ודוו"ק. וכך כ"כ מספטין ארץ אידלשטיין (פ"י ה"ב). ושם בהערה הביא שכ"כ בשיעורי הגר"ע קרליין שליט"א (פ"ג מתורות הכ"ד) כיוון שדברי החזו"א הם חידוש. ושכ"כ בס' קריינא דאגורתא ח"ב. וכו'. והדברים נמצאים בקריינא דאגורתא ח"ב. (סי' קלג) וולק: מラン החזו"א הורה שיכולים לומר "הכל יהיה כמו שכחוב בנוסח של הפרשת תרו"מ", ודיו. אלא שאין זה משנה חסידים להתנהג כן תמיד, דהיינו צולזול במצוות הפרשת תרו"מ. ע"כ. וזה ברור. ומכאן תשובה מוצאת למה ששמעתי שיש שמקפידים להפריש תמיד ע"י הנוסח המקוצר, ואני זוכרו, רק זכרוני מלומר את הנוסח השלם. וזכורי ששמעתי איזה טעם שנתנו לדבריהם, ואני זוכרו, רק זכרוני שהוא טעם לפוגם במחלוקת. עכ"פ הנה לפניך שחור ע"ג לבן שלא הותר ואת אלא באשי אפשר לו לומר את הנוסח המלא. וכן ראייתו בס' מנוחת אהבה ח"ג (פכ"ד הלכה לו) שהוכיחה במישור מדברי החזו"א שלא הותר להפריש ע"י הנוסח המקוצר אלא בשה"ד. ודלא כמי שנראה בדבריו שהוא לכתהילה.

אוצר התשובות זרעים

הרבי דוד אביגדור שליט"א
שלוחת המכון בירושלים

הלכות שביעית

פרק א'

שביעית בזמנן זהה אם נהוגת מן התורה או מדרבנן

رمוזי העניינים המובאים בפרק זה *

- א. מקור דין שביעית זהה"ז.
- ב-ד. שיטות הראשוניים - DAORIHTA, DRBNNN ומידת חסידות.
- ה. מנוגג ארץ ישראל - עדות הרמב"ן.
- ו-ט. דיון בדעת העיטור, הרמב"ן, בראכ"ד והרא"ש.
- י-יג. דעת הרמב"ם אליבא דרמן בכ"ס"מ ודיוון בדברי מרן.
- יד-טו. דעת האחרונים בהרמב"ם - DAORIHTA וDRBNNN.
- טו. דיון בתשובה הרמב"ם.
- יז. האם ניתן ללימוד שביעית מתורומות או להפק.
- יח. דיון בסתריות שבדברי מרן ומהי משנתו אחרתה.
- יט. האם שביעית זהה"ז יש לה חומר כשל תורה מה שבועה בנחמה פרק י'.
- כ. ציונים לדברי אחרוני שנקטו לדינה שביעית זהה"ז DRBNNN/DAORIHTA.
- כא. לסוברים שביעית זהה"ז DRBNNN האם ספיקה לקולא לכל ספק DRBNNN.
- כב. צורוף שיטת הסוברים שאין שביעית נהוגת כלל זהה"ז וסמייכה עליהם בשעת הדחק.
- כד. שביעית ביישולים בזמן הזה.

אוצר התשובות

א. בתורת כהנים (בהר פרשה ב): "מן עשה שביעית אעפ' שאין יובל תלמוד לומר "זהו לך שביעתות שנים, וכמו דברי ר' יהודה וחכמים אמרים שביעית נהוגת אעפ' שאין יובל והואינו נהוג אעכ"כ יש עמו שביעית".

וביישומי (שביעית פ"י ה"ב. גיטון פ"ד ה"ג): "תמן אמרין אף" כמאן דאמר מעשרות דבר תורה, מודה בשmittah שהיא מדבריהם דהני "זה דבר השmittah שמוטט" [דברים טו,ב] רבי אומר שני שmittiyin, שמיטה ויובל, בשעה שהיובל נהוג השmittah נהוגת מדברי תורה, פסקו היובלות שמיטה נהוגת מדבריהם, אימתי פסקו היובלות "לכל יושבה [ויקרא כה,י], בזמן שכל יושבה עליה ולא בזמן שגלו, וכמו נמצאת אומר כיוון שגלו שבט ראובן וגדר וחציו שבט מנשה בטלו היובלות".

* בಗליון זה הודפסו אותיות א-ט
ובבבלי (בגיטין לו,ב, ובמו"ק,ב,ב) מבואר שלרבי שביעית בזמן הזה DRBNNN, [ובדברי אבי במו"ק

שם מבואר שדברי רבינו גם על איסור עבودת קרקע בשביעית]. ורבנן סוברים שהשביעית בזמן זהה דאוריתא. ורש"י בගיטין שם הביא הירושלמי והתו"כ הנ"ל, שבירושלמי אמרו ששמיטה נוהגת בזמן שהיובל נוהג, ובתו"כ אמרו שהשביעית נוהגת בזמן שאין היובל נוהג, וסימן רשי"י אומר אני שהוא מחלוקת. וכן מתבאר מדברי הר"ש משאנץ בפירושו לתו"כ, שבין ר' יהודה ובין חכמים דהתו"כ שלא כרבי, ע"ש. אולם התוספות בערכין (לב,ב) כתבו לפרש את התו"כ אף אליבא דרבי, ע"ש.

וכתיב רשי"י שטעמו של רבינו שסובר שהשביעית בזה"ז דרבנן ממשום שבילה קדושת הארץ. אבל התוספות כתבו בשם ר"ת [ספר הישר ח' סי' קכג] שאינו ממשום שבילה קדושת הארץ, אלא ממשום שהשביעית תליה ביובל. וכך לחשות את לשון הבעל עם הירושלמי כתבו, שהבעל קורא לובל שמייתת קרקע, ולשביעית שמייתת כספים. והכי קامر בזמן שאתה משתמש קרקע ביוול, אתה משתמש כספים בשבעית. וכן כתבו הרמב"ן והרש"א בחדרושיםם שם. ולענין הלכה נחילקו הראשונים אם הילכה כרבי או כרבנן, או שהשביעית אינה נוהגת כלל בזמן זהה.

ב. הסוברים שהשביעית בזמן זהה דרבנן

הסמ"ג (עמ"ח) כתוב: הלכה כרבי, שהרי הלל שתקון פרוסבול סובר כמוותו כמ"ש בפרק השולח [גיטין לו,א]. וכ"כ היראים (השלם סי' קסד). והחינוי (מצווה פד ומצווה שכח) כתוב שהשביעית בזה"ז דרבנן ממשום שאין כל יושבה אליה. וכ"כ הרא"ש במכות (פ"א סי' ג) [וראה להלן את ט דין בדעתו]. וכ"כ טור ביו"ר (ס"י שלא): "איסור עבודת קרקע בארץ ישראל האידנא מדרבנן". וכן כתבו הריטב"א בגיטין (לו,א) והר"ן שם (כ,א) דהלכה כרבי, ובחוודשו לע"ז (ט,א) כתוב הרח"ן שכן דעת הגאנונים והרמב"ם [ראיה להלן (אותיות י-ז) דין אורך בדעת הרמב"ם]. ובש"ת החשב"ז (ח"ג סי' רב) כתוב שהמייתת מעובדת קרקע מוהגת בזמן זהה כगמוכה מהא דסנהדרין (כו,א) "פוקו זרעו ממשום ארנונה", וכן מפסחים (נא,א) "לא תאכלו ספיקתי כרוב", וכן מב"ב (צ,ב) "אצור לי פירות תלת שניין". ומדובר לעיל (סימנים קצח-רא) מבואר שלדעתו בטלה קדושת עזרא וכל המצוות התלויות בארץ אין אלא דרבנן. ע"ש באורך. גם בנו בש"ת הרשב"ש (ס"י רנה) כתוב שדעת הרמב"ן והרש"א שהשביעית בזה"ז דרבנן [בדעת הרמב"ן ראה להלן אותן], ובדעת הרשב"א ראה ש"ת רנה (קונטרס השבעית עמ' 83) הוכיחה מתחו"ר הרשב"א בח"ג הנ"ל (בטעות נדפס שם ח"ד) שכן דעתו דהוי דרבנן. ע"ש]. גם בספר כפתור ופרח (פרק מ) כתוב שרוב הגאנונים פסקו כרבי.

[בדעת הריב"ף - כתוב המאיר במאן אבות (מובא להלן אות ד) שאין שביעית נוהגת כלל בזה"ז. והראב"ד בהשגותיו לריב"ף (גיטין יט,א) נסתפק שמא הביא הריב"ף בהלכותיו דין שמיטה רק למי שרוצה לנוהג מدت חסידות. ובוחוקות הדרינאים (ס"י קמה) כתוב שלהריב"ף שמיטה נוהגת בזמן זהה מדרבן. וראה גם בספר הזכות להרמב"ן בגיטין שם. עוד בדעת הריב"ף ראה ש"ת נחפה בכיסף (י"ד סי' ד דף פז ע"ד) ובפתח השלחן (ס"י כ"ג ס"ק ט וס"י כת ס"ק סז) שכתו"ר שהריב"ף שס"ל שנוהגת מדרבן. וכ"כ בש"ת צין הקדרש ח"א סי' יג].

ג. הסוברים שהשביעית נוהגת בזה"ז מן התורה

בספר העיטור (ח"א אות פ' פרוזבול דף עה ע"ד) כתוב שאין הלכה כרבי, לפי שרבן חולקים עלייו, וקיים להלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו. [ורבים הביאו כן בשם העיטור שם של שביעית בזה"ז דאוריתא, מהם מהר"י קורקוס בהל' שמיטה פ"א הי"א והכפתור ופרח פרק מט]. אולם בספר חוקות הדרינאים (ס"י קמה) ובש"ת הרשב"ש (ס"י רנה) כתבו לשדעת העיטור אין שביעית נוהגת כלל בזמן זהה. ומהר"א אשכנזי ב"শמרנו משפט" על חוקות הדינאים שם עמד על הסתירה הוו בדברי העיטור, וכתיב שיתכן שבעל חוקות הדינאים מסתמך על תשובה העיטור שהביא שם (ס"י קמד): מעשה שארע בזמן העיטור, והשיב שמייתת קרקעות אתקש לשמייתת כספים, וכיון שאין

שמיתת קרקענות נוהגת גם שמיתת כספים אינה נוהגת, ע"ש. וראה עוד להלן (אות ו') דין בדעת העיטור.

הרמב"ן בספר הזכות בגיטין (יח, א) מובא בספר התורומות (שער מה) כתוב, שנראה شبיעית נוהגת בזמן זהה מן התורה, דרבינו ייחידה הוא ולית הלכתא כויה, וקימ"ל קדושה ראשונה ושניה יש להם שלישית אין להם [יבמות פב, ב]. ולכן אפילו בזמן הזה חורבן נוהגת מן התורה. אכן בחידושיו למסכת מכות (ג, א) כתוב شبיעית בזמן הזה דרבנן. גם הרואה"ש (שם סי' ג) כתוב שלדעתי הרמב"ן שמייטה בזה"ז דרבנן. גם בשוו"ת הרשב"ש (ס"י רנה) כתוב שדעת הרמב"ן שמייטה בזה"ז דרבנן [זהג שאות דברי הרמב"ן שבמסכת מכות ניתן לפרש על שמיתת כספים דוקא], הרשב"ש מדבר להודיע על שמייטה בעבודת קרקע, ועל זה כתוב שלהרמב"ן hei דריון. וראה עוד להלן בסמוך שהמאירי כותב שמצא להרמב"ן שכותב שאין شبיעית נוהגת כלל בזמן הזה, ואולי כוונתו לראב"ד המובה ברמב"ן, כדלהלן. וצ"ע). וראה עוד להלן (אות ז') דין בדברי הרמב"ן.

גם מדברי התוספות בסנהדרין (כו, א ד"ה משברו) שכותבו שהטעם שמותר לזרוע בשביעית משום ארנונה הוא או משום شبיעית בזה"ז דרבנן, או משום פקוח נפש. ובפסקין התוספות (שם אות סב) לא כתבו אלא משום פקוח נפש. והוכיחו מזה מהדור"מ רוביו בשוו"ת שמן המור (יו"ד סי' ד) ומהר"י נבון בשוו"ת נחפה בכף (ח"א יו"ד סי' ד) דס"ל לתוספות שללכה היא شبיעית בזה"ז DAOРИיתא. גם בספר אורמים ותלמים (ס"ז סוף ס"ק א) כתוב שלדעתי התוספות אישור עבודה קרקע בזה"ז מן התורה. וכותב בספר תורת יהונתן (אות לט) שכונתו להתו"ת, בסנהדרין הנ"ל [אכן לא ראה את פסקי התוספות ולכן השיג על האות]. גם בספר זרע יצחק למחרי עטיה [בפפלת כל שהוא סי' ז] השיג על הנחפה בכף, משום שלא ראה את פסקי התוספות]. גם ריב"א מובה באור זרוע (ח"א סי' שלד) כתוב שספק شبיעית בארץ ישראל אסור. וכותבו בשוו"ת בית הלוי (ח"ג סי' א סוף ו') ובשו"ת הסבא קדישא (ח"א יו"ד סי' כב עמ' סג) שס"ל לריב"א شبיעית בזה"ז DAOРИתא ולכן ספיקה אסור. [וראה להלן אות כא אם להסבירים شبיעית בזה"ז דרבנן ספיקה מותר].

ובדעת רשי"י כתוב בשוו"ת בית הלוי שם סס"ל شبיעית בזה"ז DAOРИתא. אבל בשוו"ת נחפה בכף הנ"ל כתוב שմדברי רשי"י בסנהדרין (כו, א) שכותב שהתיירו לזרוע משום ארנונה דشبיעית בזה"ז דרבנן, מוכח דס"ל שכן דעת/amorai בתורה, וכן הלכה. וכ"כ בשוו"ת פרי הארץ (ח"ג יו"ד סי' ג דף י ע"ד) שմדברי רשי"י (בסנהדרין כו ומוק"ג ופ"ק דקדושים) מוכח דס"ל דشبיעית בזה"ז דרבנן. וכן הוכיח בספר אוצרות יוסף לגור"י ענגיל (בקונטרס شبיעית בזה"ז עמ' 76) ובשו"ת צין הקודש (ח"א סי' ג). וראה עוד בשוו"ת הרשב"ץ (ח"ג סי' רב) שמשמע שנוקט דריש"י hei דריון, ע"ש. ובספר שבת הארץ במובוא (אות ב).

ד. הסבירים شبיעית אינה נוהגת כלל בזמן הזה

רבנו זרחיה הלוי [הרוז"ה] בתשובה מובהת בספר התורומות (שער מה אות ד) כתוב שכיוון ששמיתת תלوية ביובל, ושתי שמיטות הם שמיטה ויובל, ולהלאן הכתוב זה בזה, כדכתיב "זהה דבר השמיטה שמוט", וכיון שבטל היובל גם שמיטה אינה נוהגת, ומה שמצוינו בתלמוד שנגגו תורה شبיעית ושמיתת כספים זהו לפי שביהם היו בת דיניהם קבועים בארץ ישראל שהיו מקדים את החודש, ואפשר שהיו מקדשים גם את השנה זכר לירבל. אבל עכשו שאין בת דין וכו' ובידוע שבטלו היובלות ביטול גמור, גם השמיטות בטלו עמהם לכל דבר. [דין בדבריו بما שסבירו ששהייעית צריכה קדוש בית דין ראה באוצרות יוסף (קונטרס شبיעית בזמן הזה (עמ' 40) ובמשנה יעבץ לגור"ב גיולטי (הלו' שמיטה ויובל פ"י עמ' קכב) בהערות הרוב המהדיר בספר התורומות (עמ' תחתך)].

גם המאירי בספר מגן אבות (ס"י טו) כתוב ששמיתת כספים ושמיתת קרקענות דין אחד להם, ובזמן

ביה שני נהגו מדרבנן, ובזמן זה אין נוהגים כלל, אף לשנתם נמצא לומר שנוהגות דוקא בסביבות ארץ ישראל ובזמן קביעות יישובם באזם הארץ לזכר בעלמא, וכותב שכן מצא להרמב"ן ושכנ דעת הר"ף שהשmitt מהלכותיו בפ"ק דמכות דין המולוה את חבירו לעשר שנים, אע"פ שבגיטין הביא קצת דין שביעית ופרוזובל לא הביא אלא למי שרצו להוגו אותם במידת הסידור. והאריך בזה. והוא גם בחידוריו לגיטין (לו, א) ולמכות (ג, א) ולסנהדרין (כו, א). [ובספר שנת השבע (עמ') קד) כתוב שאין הכרעה בדברי המאירי לעניין שמיטת קרקע, שלא כתוב אלא לשון "ואף לשנתם קשורה". והביא שבספר משנה כסוף לרמ"ג שפира שליט"א (ח"א דף נו - ס"א דחה דבריו ומסיק של המאירי אין נוהגת כלל שמיטת קרקע בזמן זה, וכותב להסביר על דבריו, ע"ש].

הראב"ד בהשgotתו על הר"ף (גיטין יט, א) כותב שאין שמיטה נוהגת כלל, רקימ"ל כובי שמיטה תלוי ביובל. וכ"כ בספר התורות (שער מה) שכן דעת הראב"ד. וכותבו הרמב"ן והרש"ב"א בגיטין (לו, א) שחוור בו הראב"ד מדבורי אלו וכותב בחו"ז (ט, א) שספר נהגה גם לרבי מדרבנן. ובהשgotות הראב"ד על הרמב"ם הל' שמיטה (פ"א הי"א) משמע שיש"ל שביעית נוהגת בזה"ז מן התורה [וכ"כ כמה אחרים יובאו להלן בדיון בדעת הראב"ד, ומהר"י קורוקוס שם תמה על זה דהא רаб"ד ס"ל שביעית לא נוהגת כלל, וגם אחר חזורה ס"ל שאינה אלא מדרבנן].

ראשונים נוספים הביאו בספר חוקות הדיננים (ס"י קמד) ובשות"ת רשב"ש (ס"י רנה) שכן דעת העיטור שאין שמיטה קרקע נוהגת כלל משום שאין היובל נוהג אלא בזמן שכלי ישיבה עלייה, ושמיטה קרקע הוקשה ליובל. ושכן דעת ר' יהודה נשיאה והרב יהודה בר יקר ובעל הלכות גדרות נובזה צ"ע כי בכח"ג (סוף הל' כלאים) כתוב להדייה שביעית נוהגת בזמן זה באرض ישראל בין הזרעים בין באילנות. ובספר שנת השבע (עמ' צז - קא) טعن שהרש"ב"ש לקח את דבריו מספר חוקות הדיננים, ובדף [הרש"ב"ש] לקו הדברים ונשתבשו, מכיוון שבחוקות הדיננים לא מדובר אלא על שמיטה כספים בלבד, ע"ש. ולענ"ד אין צורך לחתות בטעות הדפוס כי בחוקות הדיננים השווה דין שמיטות קרקע לשmittah כספים, ולא ס"ל לחלק בהם כמו שייע"ש. ולכן אע"פ שעוסק בשmittah כספים עכ"פ הבין הרשב"ש שדין אחד גם לשmittah קרקע. ד.א. ס"ט].

בדעת הרמ"ה - ראה שו"ת צין הקודש (ס"י יג) שהוכיחה מדברי הרמ"ה בסנהדרין (כו, א) שסובר שביעית בזה"ז דרבנן. אולם בחו"ז הגיטין (לו, א) משמע שסובר שאינה נוהגת כלל ע"ש בעורו המור"ל.

בדעת רשב"ם - באוצרות יוסף (עמ' 94) הוכיחה מדברי רשב"ם (ב"ב ד, ב) שס"ל שאין שביעית כלל כדעת הרוז"ה. וכ"כ בספר לאור ההלכה (עמ' קיא) להוכיחה מדברי רבנו שמואל המובה באור"ז (ע"ז סי' קז) שאין שביעית נוהגת כלל. אבל מZN הגראע"י שליט"א בתשובה שננדפסה בקובל סיני ובספר השבעית והלכותיה בסופו (עמ' 7-6) דחה דבריהם, ושם מ"ש בספר בית רידב"ז (ס"י א ס"ק יא) שלרש"ב"ם שביעית דאוריתיתא אינו מוכרה.

ה. למעשה מעיד הרמב"ן בחו"ז לגיטין ובספר הזכות שם: "והראיה המכרצה [دلלא כהראב"ד] לשנת השmittah מפורסמת בארץ ישראל היום, מנהג אבותיהם בידיהם לשmittah קרקע, ככלומר שנוהגים בה כל קדושת שביעית". [וחשוב לציין שהרמב"ן מZN הסתמ מעיד כן על סמך ביקורו בארץ ישראל, ובאגורה שכתיב בתיו בזמן בארץ (כתב רמב"ן ח"א עמ' ששה) כתוב: "ומה אגיד לכם בעניין הארץ כי רבה העזבה וגדל השםמו". אעפ"כ שמרו כל דין שביעית בארץ באותה תקופה. וראה להלן (אות כב) דיון בסמיכה על דעת הרוז"ה וסיעתו בשעת הדחק].

ו. דיון בדעתות הראשונים הנ"ל - בדברי העיטור (הנ"ל אות ג)

בספר פאת השלחן (ס"י כג ס"ק סג) כתוב שאע"פ שהעיטור כתוב שאין הלכה כרבי, עכ"פ בסוף דבריו כתוב דנהוג עלמא ברבי. ובספר ואוצרות יוסף (בקונטראש שדרבי העיטור הם רק על שמיתת כספרים, ולא על שמיתת קרקע. ודהה האוצרות יוסף דבריו, לדרכו בעיטור מבוואר להפוך שמיתת כספים בזיה"ז דרבנן משומש שמיתת קרקע בזיה"ז דרבנן, ושמיתת כספים תלואה בשיטת קרקע, וא"כ פשוט שדעתו להלכה שמיתת קרקע בזיה"ז דרבנן. גם בשו"ת ציון הקודש (ח"א סי' יג אות ד) כתוב שמה שטען העיטור דין הלכה כרבי ממש שהלכה כרבי מהביוiro ולא מהבריו, בדברי העיטור עצמו מבוואר יישוב לזה שהרי סימן וכח שמנาง העולם כרבי. [וא"כ רבי אינו יחיד. משנה כסוף עמי' לח בפניהם מאירות]. וראה גם בספר שנת השבע (עמ' 84).

ג. דיון בדברי הרמב"ן (הנ"ל אות ג)

בשו"ת נחפה בכסף ח"א (יוז"ד סי' ד דף צ"ז ע"ד) עמד בסתרה הדברים שבדברי הרמב"ן, שהרא"ש (במכות פ"א סי' ג) כתוב בשם הרמב"ן ששביעית בזיה"ז דרבנן, ואילו בעל התירומות כתוב בשם שהוא מן התורה. וא"כ אפילו נאמר שלא דבר הרא"ש אלא בשנית כספים עכ"פ דברי הרמב"ן קשים אהדי [שהרי אף התירומות מדבר על שמיתת כספים], אם לא שנאמר שם שכח הרא"ש שהרמב"ם והרמב"ן כתבו שהיא מדרבנן לא קאי על עניין שביעית דרבנן שבסמוך, אלא חזר על עיקר דבר הרא"ש לדعلى מיניה שכח שהלכה כלשנא בתורה [שהמלואה את חבירו לעשר שנים אין שביעית ממשתו] משום דפסחא דמתניתין מסיע לה. ובשו"ת פרי הארץ למחרי" מורה (ח"ג יו"ד סי' ד דף י ע"ג) הביא דברי הנחפה בכסף הנ"ל, וכותב שלוחומר הקושיא יתכן שהרא"ש כתוב שהרמב"ן הויל דרבנן משום שהרמב"ן סימן וכותב "שאף הראב"ד חזר בו והודה על האמת וכן דעת רשי"י בפ"ק דעת"ז ומושמע לו להרא"ש מלשון זה שם הרמב"ן נך ס"ל, שהרי השווה את הרמב"ן לרשי"י, ומרשי"י בסנהדרין (כו,א) ובפ"קDKודשין ובמכות (ג) מוכח שסובר שביעית בזיה"ז דרבנן, ואפשר שמדובר ממד הרא"ש שכן דעת הרמב"ן. ודוחק. וצ"ע.

ובאווצרות יוסף (בקונטראש שביעית בזיה"ז עמ' 81) כתוב שהרמב"ן בספר הזכות כלל לא כתוב שהלכה שביעית בזיה"ז DAORI, אלא כתוב "שהדברים מראים". ואילו בחידושים למכות פסק להלכה שהיא דרבנן. ואין לומר שבמכות מדבר רק על שמיתת כספים, שהרי בחידושים לגיטין מבואר שס"ל שאין חילוק בין שמיתת קרקע, ואדרבא משמע שם שס"ל שמיתת כספים חמורה ממשית קרקע, משום שהיא חובה הגוף ואני תלואה בארץ, ע"ש. ובחי"י הרמב"ן לתורה ריש פר' בהר (כה,ג) נראה שמסופק בדבר אם שביעית בזיה"ז מן התורה או מדרבנן. וראה עוד באוצרות יוסף שם (עמ' 86).

ובשו"ת ציון הקודש (ח"א סי' יג) כתוב שצורך לומר שהרמב"ן בספר הזכות צייד דיש מקום לומר שאין שביעית נהוגת כלל בזיה"ז, لكن כתוב הרמב"ן דלא זו בלבד שנוהגת אלא יש מקום לומר שהיא DAORIYTIA. אבל לדינא דעתו בחו"ל למסכת מכות שביעית בזיה"ז אינה אלא דרבנן. ומ"ש בחו"ל הרמב"ן לע"ז (ט,ב) שביעית בזיה"ז DAORIYTIA, הינו לרבות דברי, כմבוואר היטב בח"י הרמב"ן לגיטין, ע"ש. וכעין דברי החיצון הקדש כתוב גם מrown הגרע"י שליט"א בכרכם ציון אוצר השביעית (עמ' רצא). גם בספר משנה כספי (ח"א עמ' מא בפניהם מאירות) כתוב שהרמב"ן ודאי חזר בו, וחידושים למכות הם משנה אחרונה. ע"ש באורך.

ובגוף רأית הרמב"ן בספר הזכות מדامر ר' יוחנן (גיטין לו,א): "לא מפני שאנו מדמים נעשה מעשה" שמע מינה דס"ל שהיא DAORIYTIA. כתוב בספר גדוולי תרומה (שער מה עמ' תחתטו) שיש לדחות ראייתו, דר' יוחנן קאי על עיקר המירה דמשמע שאפי' בזמן שהיובל נהוג אינו ממשט על זה אמר לא מפני שאנו מדמים וכו'. ובפאת השלחן (ס"י כת ס"ק ד) ובאווצרות יוסף (עמ' 85-86)

כחכו להוכחה שר' יוחנן גופיה ס"ל شبיעית בזה"ז אינה דאוריתא, שכן אמר להדיा בירושלמי (דמאי פ"ב): "ר' יוחנן אמר הקילו شبיעית שהיא מדבריהם". גם בספר נועם ירושלמי (שביעית פ"ח) הוכיח שכן דעת ר' יוחנן. וא"כ עיקר רأית הרמב"ן אינה מוכרתת. גם בספר תורה יהונתן לגר"י אבלמאן (פרק ב) הוכיה שכן דעת ר' יוחנן, והוסיף עוד לקשות על הרמב"ן דאייהו גופיה בח"י ליבנות (פרק א) כתוב שלדעתי ר' יוחנן האידיא בטלה קדושת הארץ, וא"כ איך יתכן שיש"ל לר' יוחנן شبיעית בזה"ז דאוריתא. אלא ודאי אין כל הוכחה מדברי הרמב"ן שיש"ל شبיעית דאוריתא, ודלא כמ"ש בתומים (ס"י ס"ק א) שהרמב"ן ס"ל שהוא מן התורה. ובספר משנה כספ' (עמ' לה-לח בפנים חדשות) כתוב ליישב מהרמב"ן, שאע"פ שר' יוחנן ס"ל شبיעית בזה"ז דרבנן עכ"פ לגבי שמיתת כספים ס"ל שהוא מן התורה. ומשה מוכח שאין הכל כרבי, וכלן הוסיף הרמב"ן שעפי"ז יש מקום לומר شبיעית בזה"ז דאוריתא. וראה עוד בכלכלת شبיעית (עמ' פז) ובכרם ציון אוצר השביעית (עמ' רצב - רצג) במאמרו של מרכן הגרא"י הנ"ל.

ח. דיון בדברי הראב"ד (הנ"ל אות ד)

באוצרות יוסף (קונטרא شبיעית בזה"ז עמ' 79) כתוב שהראב"ד אחר חזקה ס"ל شبיעית בזמן זהה אינה אלא דרבנן, ולכנן אין לדון שם"ש בהשגות (הלו' שמיטה ויבול פ"א הי"א) שלא הותר זרעה ממשום ארנונה אלא בעבר הירדן שם شبיעית אינה אלא דרבנן, הינו משום דס"ל شبיעית בזה"ז דאוריתא. ועוד שمدבריו בהשגות (פ"י ה"ה) שהסתכים להגונם שאין מונחים יובל בזה"ז, מוכח שיש"ל شبיעית בזה"ז דרבנן. מ"ש בהשגות (שם פ"ט הט"ז) שהלל תקן פרוזבול משום הפקר בית דין ולא כהרמב"ם שכתב שתקן משום شبיעית בזה"ז דרבנן, והוכחה מזו החותמים (ס"י ס"ק כ) שיש"ל להראב"ד شبיעית בזה"ז דאוריתא. תבריו תמהווים שלא זכר דברי הראב"ד המובא ברמב"ן. ולמעשה דעת הראב"ד מספקת ואין לצרפו לא לכאן ולא לכלן. וראה עוד בדבריו שם (עמ' 103).

ובשות' בית הלוי (ח"ג סי' א ענף ג אות א-ה) כתוב שהראב"ד אחר חזקה ס"ל דהוי דאוריתא כדמותה בהשגות (פ"א הי"א). ואילו בפרק ט' שכתב הרמב"ם ששמיתת כספים בזה"ז דרבנן, ולא השיגו הראב"ד, רק השיג (שם בהל' טז) על מ"ש שטעם הפרוזבול הוא משום شبיעית בזה"ז דרבנן, דליהא, דאיינו תלוי בזה, ונוהג גםakash ששמיתת דאוריתא מכח הפקר ביה"ד. נראה דס"ל להראב"ד לחלק בין שמיתת כספים לשמיתת קרקע כמו שחילך מרן בכספי משנה (פ"ד ה"ה), דודוקא שמיתת כספים הוי דרבנן אבל שמיתת קרקע בזמן זהה הווי דאוריתא. [ובכך מירושב מ"ש הרמב"ן שהראב"ד אחר חזקה ס"ל شبיעית דרבנן, רק עלי שמיתת כספים דזוקא]. ומעיינרא לא עלה על דעת הראב"ד לומר شبיעית אינה נהוגת אלא ממדת חסידות אלא רק על שמיתת כספים ולא על שמיתת קרקעות.

גם בשעות ציון הקודש (ח"א סי' יג ס"ק ז) כתוב לדיקק מהראב"ד בהשגות (פ"ט הט"ז) בדברי הבית הלוי, אולם בדברי הראב"ד (פ"א הי"א) משמע דהוי דאוריתא, ורק לומר שלאחר חזקה לא הכריע הראב"ד אי הלכה כרבי או כרבנן, ולכנן לא השיג על מ"ש הרמב"ם ששמיתת כספים דרבנן. רק בפרק א' כתוב שדין ארנונה נהוגה במקומות שלא כבשו עולי בבל בשם לכ"ע شبיעית אינה אלא דרבנן.

גם בספר שבת הארץ (במבואו אותו ו) כתוב לדיקק בדברי הבית הלוי הנ"ל, והוסיף שהראב"ד בהל' תרומות (פ"א ה"ב) כתוב שבטלה קדושת הארץ, וא"כ לא ניתן שסובר شبיעית בזה"ז דאוריתא. אמןם מ"ש בהשגות (פ"א הי"א) נראה כסותר, וצ"ל שיש"ל שאע"פ ששמיתת בזה"ז דרבנן עכ"פ לא מסתבר שימוש ארנונה יתирו עבודה בשביעית, שהרי קימ"ל "תקנה דרבנן מקמי גזירה גשל העכו"ם לא עקריןן [כתובות ג,ב], ולכנן ספר קודמיה למייר דהני מיili דזוקא במקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, שם לא היתה شبיעית בזמן בית שני אלא מרבנן, באופן שתקנת شبיעית שתקינה במקומות שכבשו עולי בבל במקומות עומדת ואין לדחותה כלל משום ארנונה.

עוד האריך בדעת הרא"ד, ע"ש.

לעומת זאת בספר זכרוין יהונתן בקונטרס דבר השמייטה (אות טז - יח) האריך להוכיח להרא"ד לאחר חזרה סובר شبיעית הוי דאוריתא, ואני מחלק בין שמייטה כספים לשמייטה קרקע [دلاء כהבית הלוי]. ומה שלא השיג על הרמב"ם במש"כ שמייטה כספים דרבנן, זהו משום שכבר השמייענו דעתו שיש לשייך شبיעית דאוריתא, והו"ה לשמייטה כספים, וככל הראשונים שאינם מחלקים כלל בין כספים לקרקעה. עוד בדעת הרא"ד ראה שו"ת הסבא קדישא לגורש"א אלפנדורי (ח"א סי' כב עמ' סח) וספר הלוכות شبיעית לגר"ב זילבר (ח"א עמ' קלד) ובמשנה ייעץ המובא להלן אותן יז.

ט. דיון בדברי הרא"ש (הנ"ל אות ב)

בשו"ת נהפה בכשי (חו"ד סי' ד דף נז ע"א) כתוב שלדעת הרא"ש شبיעית בזה"ז דרבנן כמ"ש להדריא במכות (פ"א סי' ג), ופשט לשונו ממשמע שאין חילוק בין שמייטה כספים לשמייטה קרקע. ובشو"ת בית הלוי (ח"ג סי' א ענף ה) כתוב שאמנם דברי הרא"ש במכות הם על כספים ולא ידועין אין ס"ל בקרקעה אבל בנו הטור בי"ד (סי' שלא) כתוב בפשיטות קרקע בזה"ז אינה אלא דרבנן. וממן הגרע"י שליט"א בספר השביעית והלוכותיה (עמ' צ) כתוב שם"ש בשוו"ת שאגנת אריה החדשות (סי' טו) שהרא"ש شبיעית בזה"ז דאוריתא ליתה, ודבריו נסתרים מדברי הרא"ש במכות, הנ"ל.

מדור תגבות

ר' אשר גראוסברג הי"ז
ירושלים עיה"ק

בית פאגי של התלמוד הbabeli - בمزוחה עיר דוד

[תגובה למאמרו של הרב דוד אביטן מגליון מס' 26]

בית פagi או בכתיב בית פאגי נזכרת במקורות חז"ל שונים. מהמדוברות התנאים עולה בבירור שמדוברה של בית פagi (כך הכתיב במקורות אלו) היה מחוץ לירושלים, בעוד שלפי התלמוד הbabeli בית פאגי היה בתחום החומות המקודש של ירושלים שבוأكلו קודשים קלים. כיצד נישב את הסתירה שבין המקורות - כיצד נסביר שה坦אים מתיחסים לבית פagi כאלו מקום שנמצא מחוץ לירושלים והאמוראים מתיחסים אליו כאלו מקום מקודש בקדושת ירושלים - האם מדובר בשני מקומות שונים, או שמדובר באותו מקום אבל בשתי תקופות שונות?

להבהיר הדברים נביא כמה דוגמאות, ותחללה שתיים מדברי התנאים. האחת - תוספתא, פסחים ח' ד, לגבי פסח שני: "...נכנס ושותחט את פסחו בעזרה ויוצא ומספר את אביו בבית פagi", והשנייה - מספרי בדבר, פיסקא קנא: "הרי שהביא קדשו מבית פagi לירושלים, שומע אן יאלטם וילך וילן בבית פagi? תלמוד לומר...". לפ"ז מקורות אלו בבית פagi הוא מחוץ לירושלים, ולכן לינה בה אינה כלינה בירושלים, ולכן גם אין אוכלים שם קודשים קלים. מאייך ברור שבית פagi של התלמוד הbabeli היה בתחום החומות המקודש של ירושלים שבוأكلו קודשים קלים. בגמרא בפסחים צא ע"א נאמר לגבי אכילת קרבן פסח: "אמר רב חסדא: הא אמרת בית האסורים דעכו"ם לא אמרן אלא חוץ לחומת בית פagi, אבל לפנים מהחומה בית פagi שוחטין עליו בפני עצמו.מאי טעמא? אפשר דאמטו לה ואכלילליה". כך גם בגמרא בבבא מציעא צ' ע"א, לגבי מעשר שני. (ראה דיון מפורט בכל המקרים המזכירים את בית פagi במאמרי "חומרה המקודשים של ירושלים", תחומיין יט [תשנ"ט], ע' 469-487) כיצד אם כן תישוב הסתירה שבין המקורות.

הרב דוד אביטן, במאמרו בתנובות שדה 26 ("గבולות ירושלים - מיקומו של בית פagi"), נקט בדעה שמדובר באותו מקום. בית פagi היה כפר גדול סמוך לירושלים, אלא שהוא נבנה סמוך לירושלים וחומתו הייתה גם חומת ירושלים (ונבנתה כך לשמייה). הסבר דומה נתן כבר הרוב דוד פארדו בפירושו לספרי לרבי רב" (ספר רבי רב), פיסקא קנא. והוא מביא את כל המקורות שלפייהן בית פagi הוא בתחום ירושלים המקודשת, כשהמайдך לפי הספר לא חלה על מקום זה קדושת ירושלים. הוא מסביר שבית פagi הייתה מחוץ לירושלים והוא בהרים לעוליו רgel, ולאחר מכן היא צורפה לעיר וקדושה - בימי בית שני או אף בימי בית ראשון. לעומת דברו באותו מקום אך בשתי תקופות. הספר ושאר המקורות התנאים מזכירים את בית פagi מהתקופה שלפני שהוקפה בחומה וצורפה לעיר, ואילו שאור מקורות חז"ל בגמרא מתיחסים למקום אחר שצורף לעיר וקדוש.

הדברים דורשים הסבר. מקום שצורף לירושלים יכול להיות מקודש בקדושת ירושלים רק אם צורף לעיר בימי הבית הראשון, מכיוון שתופסת לעיר לא יכולה להיעשות ללא מלך, נביא ואורחים ותוממים, "וכל שלא נעשה כלל אלו הנכנס לשם אין חייבין עליה" - משנה שבובות ב. ב. הדברים חלים גם על קדושת ירושלים (גמ' שבובות טז ע"א), וכן פוסק הרמב"ם, בהלכות בית הבחירה פ"ז הי"ד. לכן מקום שצורף לירושלים בימי בית שני לא היה מקודש בקדושת ירושלים ולאأكلו בו קודשים קלים, כפי שנאמר בגמara בשובועת טז ע"א (שמביאה את התוספתא, סנהדרין פ"ג ה"ב) וכן פסק הרמב"ם הנ"ל. על כרחינו נאמר, שלפי הסביר "ספר רבי רב" והרב אביטן, בית פagi צורפה לירושלים כבר בימי הבית הראשון, וכבר אז אכלו בה קודשים קלים, ואסור על קבורה המת בה, ושאר האיסורים הנובעים מקדושת ירושלים. אם בדברי התנאים והאמוראים מדובר באותו מקום, כיצד ומדוע יתייחסו לתנאים למקומות שצורף לעיר וקדוש כאלו מקום שנמצא מחוץ לעיר, ורק האמוראים יתייחסו למקומות זה כhalbתו ויתרו לאכול בו קודשים קלים? לפ"ז לשיטות שלנו לנו לומר שה坦אים מתיחסים למקומות מהתקופה של ראשית הבית הראשון, לפני שהמקום צורף עם חומה לירושלים, ואילו בגמרא מתיחסים למקומות לאחר שצורף לעיר בחומה. דוחוק לומר שחז"ל התייחסו לשתי תקופות בימי בית ראשון, וה坦אים התייחסו למקומות לגבי הלכות שנגנו בו ורק

בראשית ימי בית ראשון, בעוד שבשליה ימי בית ראשון ובימי הבית השני הלו כבר לא נהגו בו, מכיוון שהוא קודש בקדושת ירושלים.

נראה לנו להבחין בין שני בית פאגי. בין הכהר בית פagi שאותו מזכירים המקורות התנאים ואשר היה מחוץ לירושלים, כפי שהdagish "ספרה דבר ר' ", לבין בית פagi שהיה בתוך ירושלים המקודשת (הפרדה נזאת עשוה גם ערך השלם). מקומו של הכהר בית פagi היה על הר הזיתים, כפי שעולה מכמה מקורות, ועל כן הוא נחשב מחוון לירושלים לכל דבר ולכל דין. את בית פagi היה בתוך קדושת ירושלים עליינו לחפש במקום שצורך לעיר בימי בית ראשון. מקום זה נזכר בתוספתא, סנהדרין פ"ג ה"ב, שמובאות בוגרא, שביעות טז ע"א, והוא מכונה שם בשם "התחתונה". תוספת זו היא אחת מ"שתי בצעין היה בירושלים". התוספת התחתונה היא מימי הבית הראשון (רש"י שם: "שמימי בית ראשון הכניסה והיבורה לעיר על ידי חומה אחרת"), ואotta ניתן להזות עם בית פאגי, כפי שכבר כתוב בתשובה (ח"ב אה"ע, סימן יב): "... ועוד דבית פאגי בתוך יושבה של ירושלים היה... וחוותם בית פagi הינו חומה של הביצה הראשונה שהיא התחתונה שהיא עשויה לחיזוק חומת ירושלים כדפרש"י...".

היכן אם כן מקום של בית פagi הייתה בתוך ירושלים, ושםcona בתוספתא "התחתונה"? במאמרי הנ"ל בתחום יט וכן במאמרי בתנובותה שדה 21 (כסלו טבת תשנ"ט) - "גבולהה של ירושלים המקודשת", הרואתי כי התוספת לירושלים מימי בית ראשון היה במורד המזרחי של עיר דוד". היא נעשתה בימי חזקיהו, כאשר הוא בנה חומה מקצת העיר הדרומי ועד הגיהון ("ולוחצת החומה אחרת" - דברי הימים ב, לב ה), כדי להתגונן מפני צבא סנחריב ש策ר על ערי יהודה. חומה זו נבנתה ממזוח לחומת העיר של ימי דוד ושלמה, והיא הוסיפה לעיר את המקום שנוצר בנבואת ישעיהו בכינוי "בין החומותיים" (ישעיה כה יא). מדובר בשטח צר (רווחו כמה עשרות מטרים), שהיה בין שתי החומות של העיר - הישנה והחדש. אפשר גם שכאשר בנה "חומה חיצונה לעיר דוד" מערבה לגיהון בנחל ולבואה בשער הדגים... (דברי הימים ב, לג יד), היה זו חומה שהמשיכה את חומת חזקיהו צפונה, ובכך יצרה החומה רצועה צרה ואורוכה שהיתה מתקבלים ולחדר הבית. במאמרי הנ"ל ציינתי כי מימי הבית השני שייכו לדוד ולשלמה את החומה המזרחית של העיר, שעברה בראש המדרון המזרחי של עיר דוד (מערבה לחומה שלפי ידיעותינו היום היא שהיתה בימי דוד ושלמה), וכך נראה לו מר שבימי הבית השני ראו בכל המדרון המזרחי של עיר דוד, לרבות המדרון שמזרוח לחדר הבית, תוספת לעיר נוספת ימי דוד ושלמה. מכיוון שתוספת זו קודשה בקדושת ירושלים אכללו בה קודשים קלים. מקומה של התוספת - במדרון עיר דוד, שהוא נמוך מ"העיר התחתונה" של ימי בית שני, וסמוך לאפיק הקדרון - הולם גם את הכינוי "התחתונה" שתוספתא (ראה רש"י בשבעות טז ע"א, ד"ה התחתונה ועליה): "בSHIPOU ההר היו ואחת למעלה בגבאו ואחת בשפלו").

בית פagi לפי הסבר רש"י (בבא מציעא פב ע"א: סוטה מה ע"א), הוא מקום שצורך לעיר כדי לשפר את האחזקה בה ואת ביטחונה, הוא נראה כרצועה שצמודה לחומה אך גם הוקף בחומה מסויל, שכן לא זאת לא היה ניתן לאכול במקום זה קודשים קלים. צורתה של התוספת לירושלים מימי בית ראשון, כפי שתואר לעיל, הייתה של רצועה ארכוכה שהיתה צמודה לעיר, היה לה חומה, והיא אכן נוספה לעיר בימי חזקיהו ומנסה כדי לתמוך בתוספת הגנה לעיר. השם בית פagi לפי הסבר רש"י מתאים אם כן למקומות ולצורך של התוספת לעיר מימי הבית הראשון, ועל כן מכנה אותו התלמיד הbabeli בשם בית פagi, ואין היא זהה עם בית פagi של המקורות התנאים שאכן היה מחוון לעיר - בהר הזיתים.

שביעית בגידולי גג

[תגובה לנכתב בגלגולן 25 ע"י מוד' הג"ר שם"ע שליט"א]

לכבוד
הగאון ר"ש עמאר שליט"א
אב"ד פתח תקווה

שלום רב!

ראיתי שכבודו דחק מהרmb"ם שסובר שגדולי גג חשבי כתlösים ולכן אין שביעית נוהגת בהם. וקשה איך כותב הרmb"ם בהלכות שמיטה ויובל פ"א ח"ו: מקיימים את האלויי בראש הגג אבל אין משקין אותו. וכותבו הדרב"ז והכס"מ שאלווי הוא קקיון וכדו', ומותר לקימנו שלא יתיבש, או שאין צורך לעקרו ולא היישנן שייאמרו شبשביעית גדול. ועכ"פ מפורש בرمב"ם שאסור להשקותו משום שנוהג בו שביעית אע"פ שגדל בראש הגג. ואיך כתוב כבודו שלהרmb"ם אין דין שביעית בגג ולא זכר דברי הרmb"ם הללו. וזה אמרת שבתוספה כפושטה ספ"א מבואר שדין זה הוא דוקא בגודלי גג שדרך לנוטעם בגג לكيשות וכדו', עכ"פ מrown בכס"מ ודרב"ז, ל"ס הכי, גם מהר"י קורוקוס פ"ד ה"ב כתוב להדריא שאסור להשקותו על הגג לפי שעבודת קרקע היא אפי' בגג. גם כבודו לא חילך כלל*.

ברכת התורה
משה בן גיגי
ירושלים

תגובת המערכת:

* לשאלת זו ולבייאור דברי הרmb"ם הללו,attiichus mor'r ha'ger שם"ע שליט"א במאמרו בಗליון זה לעיל בד"ה "עוד הוסיף כבוי הרב נר"ו בסוף דבריו", ויובהרו הדברים, קחנו משם.